

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister och lagen om Rättstjänstverket

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om medling vid brott och i vissa tvister och lagen om Rättstjänstverket ändras.

Enligt denna proposition ska ordnandet av medlingstjänster i brottmål och tvistemål överföras från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriets förvaltningsområde. Lagen om medling vid brott och i vissa tvister ändras enligt förslaget så att det i stället för Institutet för hälsa och välfärd är Rättstjänstverket som ansvarar för ordnandet av medlingstjänster. Gällande avtal med nuvarande leverantörer av medlingstjänster överförs till Rättstjänstverket. Förutsättningarna för medling förblir oförändrade, och som medlare fungerar fortsättningsvis frivilliga medlare. Propositionen hänför sig till den föresats i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering enligt vilken medlingen vid brott och tvistemål överförs från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriets förvaltningsområde.

Lagen om Rättstjänstverket ändras enligt förslaget för att genomföra den produktivitetsbesparing som riktats till Rättstjänstverket. Lagen ändras så att ekonomi- och skuldrådgivningsuppgifterna överförs från rättshjälpsbyråerna till separata ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer. Genom ändringen effektiviseras tjänsterna inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning. Dessutom föreslås andra mindre lagändringar som förbättrar Rättstjänstverkets verksamhetsförutsättningar.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2027.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING.....	4
1 Bakgrund och beredning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Beredning.....	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget	5
2.1 Nuläge.....	5
2.1.1 Medling i brott- och tvistemål	5
2.1.1.1 Medlingstjänster	5
2.1.1.2 Delegationen för medling vid brott.....	6
2.1.2 Rättstjänstverket	7
2.2 Bedömning av nuläget	8
2.2.1 Ministerium som leder medlingen vid brott- och tvistemål samt organisering	8
2.2.2 Delegationen för medling vid brott.....	10
2.2.3 Lagen om Rättstjänstverket	11
3 Målsättning	12
4 Förslagen och deras konsekvenser	12
4.1 De viktigaste förslagen	12
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna.....	13
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser.....	13
4.2.1.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin.....	13
4.2.1.2 Konsekvenser för företag.....	14
4.2.1.3 Övriga ekonomiska konsekvenser	15
4.2.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet.....	15
4.2.2.1 Institutet för hälsa och välfärd	15
4.2.2.2 Medlingstjänsteleverantörernas verksamhet och myndigheter som tar initiativ till medling	15
4.2.2.3 Rättstjänstverket	17
4.2.2.4 Konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå.....	18
4.2.2.5 Konsekvenser för social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet.....	19
4.2.2.6 Konsekvenser för personalen.....	19
4.2.2.7 Konsekvenser för dataskyddet.....	21
4.2.2.8 Konsekvenser för informationshantering	21
4.2.3 Andra konsekvenser för människor och samhällsliga konsekvenser	23
4.2.3.1 Medlingens klienter	23
4.2.3.2 Ekonomi- och skuldrådgivningens klienter	23
4.2.3.3 Rättshjälpsklienter	24
4.2.3.4 Intressebevakningens klienter.....	26
4.2.3.5 Språkliga konsekvenser	26
4.2.3.6 Konsekvenser för olika människogrupper samt de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna.	26
5 Alternativa handlingsvägar.....	27
5.1 Alternativ för medling vid brott- och tvistemål och deras konsekvenser	27
5.1.1 Inledning.....	27

5.1.2 Medlingstjänsterna som Rättstjänstverkets egen verksamhet.....	27
5.1.3 Övriga myndigheter inom justitieministeriets förvaltningsområde.....	27
5.1.4 Självständigt ämbetsverk för medling	28
5.1.5 Riksomfattande organisation som serviceproducent	28
5.2 Rättstjänstverkets struktur	29
5.3 Lagstiftning och handlingsmodeller i andra länder	29
6 Remissvar	29
7 Specialmotivering.....	31
7.1 Lag om medling vid brott och i vissa tvister	31
7.2 Lag om Rättstjänstverket	43
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	46
9 Ikraftträdande	46
10 Verkställighet och uppföljning	46
11 Förhållande till andra propositioner	46
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	46
12.1 Skydd av personuppgifter	46
12.2 Ålands ställning	49
12.3 Att anförtro andra än myndigheter offentliga förvaltningsuppgifter	49
LAGFÖRSLAG.....	51
1. Lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister.....	51
2. Lag om ändring av lagen om Rättstjänstverket	56
BILAGA	59
PARALLELLTEXT	59
1. Lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister.....	59
2. Lag om ändring av lagen om Rättstjänstverket	67

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering överförs medlingsverksamheten vid brott och tvister från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriets förvaltningsområde. Enligt planen för de offentliga finanserna för 2026–2029 sker överföringen från och med början av 2027.

Bakom ändringen ligger ett projekt (SR 2750/2020) som justitieministeriet och social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 2020, där man utredde möjligheterna att överföra medling i brottmål och vissa tvistemål till justitieministeriets förvaltningsområde. Projektet avslutades i februari 2021.

Rapporten från projektets styrgrupp ”Överföring av medling vid brott- och tvistemål till Rättstjänstverket” (JM. Utredningar och anvisningar 2021:10) och sammandrag av remissvaren om styrgruppens förslag (JM. Betänkanden och utlåtanden 2021:19) har publicerats i justitieministeriets publikationsserie.

Styrgruppen föreslog att medlingen vid brott- och tvistemål överförs från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriets förvaltningsområde. Medlingstjänsterna skulle vara en del av rättshjälps- och intressebevakningstjänsterna vid det riksomfattande rättshjälps- och intressebevakningsverket som då var under beredning. Ämbetsverket har sedermera grundats per 1.1.2025 under namnet Rättstjänstverket.

Propositionen gäller utöver överföringen av medlingen också Rättstjänstverkets organisationsstruktur. För de statliga ämbetsverken har produktivitetmålsättningar, som dessa ska uppnå, ställts till följd av den försämrade statsekonomi. Av denna anledning har Rättstjänstverkets omkostnader inom ramen för statsförvaltningens produktivetsprogram minskat med 4,69 miljoner euro (Produktivetsprogrammet för justitieministeriets förvaltningsområde SR /11907/2024-JM-18). I budgetförslaget för 2026 har därtill 1,28 miljoner euro i ytterligare bestående omkostnadsinbesparingar allokaterats till Rättstjänstverket. Till följd av inbesparingsmålsättningarna har Rättstjänstverket till justitieministeriet föreslagit föreskrifter i lagstiftningen om Rättstjänstverkets organisation (Rättstjänstverkets brev till justitieministeriet SR/29336/2025). Till följd av ämbetsverkets förslag inledde justitieministeriet ett projekt i syfte att ändra lagstiftningen.

1.2 Beredning

Till den del propositionen gäller ändringar i medlingen har den beretts vid justitieministeriet inom ramen för projektet för överföring av medling vid brott- och tvistemål (SR/26572/2023). Beredningsunderlaget för regeringspropositionen är offentligt tillgängligt på adressen valtioneuvosto.fi/sv/projekt, under identifieringskoden [OM147:00/2023](#).

Ändringarna i lagen om Rättstjänstverket har beretts av tjänstemännen på justitieministeriet. Beredningsmaterialet finns tillgängligt på den ovan nämnda sidan.

En utvärdering av konsekvenserna av ändringen av informationshanteringen har gjorts i enlighet med 8 § 2 mom. i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) med Rättstjänstverket och Institutet för hälsa och välfärd.

Utkastet till regeringsproposition har varit på remiss i den offentliga remisstjänsten under perioden 30.10.-5.12.2027. Utlåtande inhämtades av 64 myndigheter och samfund. Ett remissvar gavs av 47 remissinstanser. Responsen i utlåtandena har behandlats närmare i punkt 6. Remissvar.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Nuläge

2.1.1 Medling i brott- och tvistemål

2.1.1.1 Medlingstjänster

Bestämmelserna om medling vid brott- och tvistemål finns i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005)(nedan kallad medlingslagen).

Med medling vid brott och i tvister avses en avgiftsfri tjänst där det ordnas möjlighet för den misstänkte och brottsoffret att genom en opartisk medlars stöd behandla brottet. Vid medling kan parterna mötas i förtrolighet, behandla de skador som ett brott orsakat offret och försöka komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa skador. Medling kan även tillämpas i vissa tvistemål. Lagen innehåller bestämmelser om allmänna förutsättningar för medling vid brott- och tvistemål.

Enligt lagen kan initiativ till medling tas av parterna själva, en polis- eller åklagarmyndighet eller en annan myndighet. Innan medlingsbyrån fattar beslut om inledande av medling skall den försäkra sig om att förutsättningarna för medling föreligger samt bedöma om ärendet lämpar sig för medling.

Social- och hälsovårdsministeriet har hand om den allmänna ledningen, styrningen och övervakningen av medlingstjänsterna. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för att ordna tjänsterna så att tjänsterna är tillgängliga och ändamålsenligt genomförda i hela landet.

Enligt lagen kan Institutet för hälsa och välfärd tillhandahålla tjänsten genom att ingå ett avtal om tillhandahållande av tjänsten med en offentlig tjänsteleverantör såsom en kommun eller ett välfärdsområde eller en privat tjänsteleverantör. Kan tjänster inte tillhandahållas i ett område i enlighet med det avtal som ingåtts med en tjänsteleverantör, ska Institutet för hälsa och välfärd tillhandahålla tjänsterna i området med hjälp av personal som det anställer eller på något annat sätt som det anser lämpligt.

Medlingen tillhandahålls regionalt av medlingsbyråer, där en person ansvarig för medlingsverksamheten ansvarar för medlingsverksamheten. Den person som är ansvarig för medlingsverksamheten ansvarar för planering och utveckling av verksamheten inom regionen. Enligt lagen finns det på byråerna också medlingshandledare, som handleder och övervakar de frivilliga medlarnas verksamhet. Medlarna ska ha den utbildning som krävs enligt lagen. Medlarna sköter enstaka medlingsuppdrag under medlingsbyråns ledning och tillsyn. De frivilliga medlarna står inte i tjänste- eller arbetsförhållande till tjänsteleverantören.

År 2026 finns det sammanlagt 17 medlingsbyråer. Tjänsteleverantörerna är välfärdsområden (4 st.), kommuner (6 st.) och föreningar (7 st.) Medlingsbyråerna har cirka 90 avlönade anställda. Antalet anställda vid byråerna varierar mellan två och nio personer. Beroende på räknemetod finns det cirka 1 200–1 500 frivilliga medlare.

På Institutet för hälsa och välfärd ansvarar en utvecklingschef och specialsakkunnig för avtalsadministration, utveckling och handledning av medlingsverksamheten. Institutet för hälsa och välfärd upprätthåller och utvecklar därtill det klientdatasystem (Sopu) som används av medlarna och som årligen har haft tillgång till en resurs som motsvarar cirka ett årsverke.

Staten ansvarar för de kostnader som uppstår för ordnandet av medlingsverksamheten. Enligt lagen fastställs det sammanlagda beloppet av den ersättning som betalas med statsmedel årligen till ett belopp som motsvarar de beräknade genomsnittliga kostnaderna för verksamheten med medlingsbyråer, ändamålsenlig produktion av tjänster och den utbildning som är avsedd för personer som deltar i medlingsverksamhet. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för fördelningen av medlen till tjänsteleverantörerna baserat på invånarantalet samt områdets areal och brottsligheten i området.

I statsbudgeten har medlingsverksamheten för 2026 anvisats 7,6 miljoner euro i anslag på moment 33.60.64 *Statens ersättning för kostnader som uppstår för ordnandet av medlingsverksamhet i brottmål.*

Majoriteten av de ärenden som hänvisades till medling 2024, det vill säga cirka 96 % var brottmål och resten tvistemål. De största brottmålsgrupperna är våldsbrott (ca 55 %), stöld (ca 13 %), skador mot egendom (11 %) och ärekränkning (ca 7 %). De statistiska uppgifterna grundar sig på den statistiska rapport THL 53/2025 som Institutet för hälsa och välfärd publicerat.

I våldsbrotten ingår också brott förknippade med våld i nära relationer. En ändring i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (966/2024) trädde i kraft från början av 2025, enligt vilken medling inte får ske i ett brott som innefattar våld och inte heller i vissa andra brott som har riktats mot en närstående till den misstänkta. Medlingsförbudet gäller dock inte vid målsägandebrott och inte i vissa andra fall. Till följd av ändringen bedöms antalet våldsbrott minska. Det finns ännu inte tillgänglig statistik om hur den lagändring som trätt i kraft har påverkat antalet initiativ.

2.1.1.2 Delegationen för medling vid brott

Enligt medlingslagen finns för styrningen, tillsynen och utvecklandet på riks nivå av medlingsverksamheten i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet en delegation för medling vid brott. Delegationens mandatperiod är tre år. Närmare bestämmelser om delegationens uppgifter finns i statsrådets förordning om medling vid brott och i vissa tvister (267/2006).

Enligt förordningen hör det bland annat till delegationens uppgifter att följa och utvärdera utvecklingen av medlingen och forskningen på området samt lägga fram utvecklingsförslag,

främja samarbetet mellan olika förvaltningsområden och organisationer i fråga om utvecklandet av medlingen, följa och främja genomförandet av enhetlig lagtillämpningspraxis, dra upp innehållsmässiga riktlinjer som anvisningar i medlingsverksamheten samt att följa den internationella utvecklingen och delta i internationellt samarbete i fråga om medling. Delegationen har en ordförande, en vice ordförande och högst 14 andra medlemmar som var och en har en personlig suppleant. Enligt förordningen ska socialförvaltningen, justitieförvaltningen, domstolsväsendet, åklagarväsendet och polisförvaltningen samt Institutet för hälsa och välfärd vara representerade i delegationen. De övriga medlemmarna företrädar tillhandahållarna av medlingstjänster och organisationer inom civilsamhället samt medlarna inom medlingsbranschen. Delegationen har tillsatts för tiden 1 augusti 2025 till 31 juli 2028.

Innan medlingslagen trädde i kraft fanns bestämmelserna om delegationen för förlikning i brottmål i en förordning av statsrådet (165/2003), som trädde i kraft den 1 mars 2003.

2.1.2 Rättstjänstverket

Rättstjänstverket inledde sin verksamhet från och med början av 2025. Enligt lagen om Rättstjänstverket (1133/2023) är dess uppgift att ordna tjänster inom offentlig rättshjälp, ekonomi- och skuldrådgivning samt allmän intressebevakning. Uppgifterna övergick till Rättstjänstverket från sex rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt. Ämbetsverket fick dessutom centralförvaltningsuppgifter av justitieministeriet. Vid ändringen bevarades rättshjälpsbyråerna och intressebevakningsbyråerna samt deras uppgifter oförändrade.

Rättshjälpsbyråerna producerar tjänster inom offentlig rättshjälp och ekonomi- och skuldrådgivning och intressebevakningsbyråerna sköter den allmänna intressebevakningen. Åland har en kombinerad rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Ämbetsverkets centralförvaltning har i uppgift att sköta verkets utveckling och förvaltning och stödtjänsterna vid ämbetsverket. Justitieministeriet ansvarar för den allmänna styrningen av och tillsynen över Rättstjänstverkets verksamhet.

Enligt statsrådets förordning om Rättstjänstverket (548/2024) hör det 22 rättshjälpsbyråer och 22 intressebevakningsbyråer till Rättstjänstverket. Bestämmelserna om Rättstjänstverkets verksamhetsställen finns i justitieministeriets förordning (637/2024) och enligt den har Rättstjänstverket cirka 160 verksamhetsställen. Cirka 40 % av dessa har tillsatt personal.

Enligt resultatavtalet för 2025 har Rättstjänstverket sammanlagt cirka 1 330 anställda, av dessa hör 62 tjänster till centralförvaltningen, 403 till rättshjälpen, 227 till ekonomi- och skuldrådgivningen och 627 till intressebevakningen.

Antalet ärenden presenteras i tabell 1. Uppgifterna grundar sig på justitieministeriets bokföringsenhets bokslut för år 2024. Åren 2022–2024 handlades cirka 40 800–43 600 rättshjälpsärenden per år. Inom ekonomi- och skuldrådgivningen handlades cirka 30 000–33 000 ärenden per år. Intressebevakningen har haft cirka 43 700–45 600 huvudmän.

Tabell 1

Huvudmän och handlagda ärenden inom rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten	2022	2023	2024
Huvudmän inom intressebevakningen (inkl. köpta tjänster 10 %)	43 725	43 743	45 621
Handlagda ärenden inom rättshjälpen	41 585	43 614	40 821
Ärenden som har handlagts inom ekonomi- och skuldrådgivningen	30 008	32 760	33 163

Tabell 2 ger en överblick över personalstyrkorna inom rättshjälps- och intressebevakningsdistrikten åren 2022–2024. Rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens personalresurser uppgick till 1 263 årsverken år 2024. Av detta riktades cirka 633 årsverken till uppgifter inom intressebevakningen, 411 årsverken till uppgifter inom rättshjälpen och 219 årsverken till uppgifter inom ekonomi- och skuldrådgivningen.

Fördelningen av rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens personal (inklusive förvaltningspersonal)	2022 (årsverken)	2023 (årsverken)	2024 (årsverken)
Intressebevakning	591	606	633
Rättshjälp	386	404	411
Ekonomi- och skuldrådgivning	193	206	219
Sammanlagt	1 170	1 216	1 263

2.2 Bedömning av nuläget

2.2.1 Ministerium som leder medlingen vid brott- och tvistemål samt organisering

Lagen om medling vid brott och i vissa tvister trädde i kraft 2006. På den tiden var det först länsstyrelserna som ansvarade för avtalen om produktion av medlingstjänsterna och från och med början av 2010 var det regionförvaltningsverken. Organiseringen av medlingen förenklades från och med början av 2016 så att ansvaret för tillhandahållandet från och med den 1 januari 2016 överfördes från regionförvaltningsverken till Institutet för hälsa och välfärd.

Innan medlingslagen trädde i kraft grundade sig tillhandahållandet av tjänsterna på verksamhet som kommunerna frivilligt arrangerade. Verksamheten utvecklades bland annat i de arbetsgrupper som social- och hälsovårdsministeriet tillsatte (Arbetsgruppens för utveckling av förlikning i brott- och tvistemål promemoria 14:1995, Arbetsgruppens för uppföljning av brott- och tvistemålsärenden promemoria 31:1997, Arbetsgruppens för utvärdering och uppföljning av förlikningen av brott- och tvistemål promemoria 20:2000). Det praktiska utvecklingsarbetet gjordes av Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, som hörde under social- och hälsovårdsministeriet och som bland annat publicerade en Guide för medlare i brott- och tvistemål (Stakes guider 1990/35). Vid social- och hälsovårdsministeriet tillsattes 2003 för stöd till och utveckling av medlingsverksamheten delegationen för förlikning i brottmål, vars verksamhet föreskrevs i Statsrådets förordning om delegationen för förlikning i brottmål (165/2003).

I samband med beredningen av medlingslagen (RP 93/2005) gjordes bedömningen att medlingsverksamheten tangerar fler ministeriers uppgifter, men ansluter sig främst till justitieministeriets och social- och hälsovårdsministeriets ansvarsområde. En placering av verksamheten inom justitieministeriets förvaltningsområde konstaterades vara motiverad eftersom de rättsliga verkningarna av medlingen framkommer i huvudsak inom det straffrättsliga påföljdssystemet. I propositionen stannade man dock för att föreslå social- och hälsovårdsministeriet, eftersom medlingsverksamheten i Finland från början har varit nära ansluten till det sociala arbetet, förebyggande av marginalisering och i synnerhet barnskyddssektorn. Social- och hälsovårdsministeriet har från början haft huvudansvaret för utvecklandet av medlingsverksamheten på riksnivå.

I samband med beredningen av lagändringen gällande organisering av medling 2014 gjordes likaså en bedömning av om medlingen ska höra till justitieministeriets förvaltningsområde (RP 329/2014 rd). Frågan hade kommit upp i den inhämtade responsen. I utlåtandena ansågs det att medlingen framför allt utgör en del av rättssystemet och att den inbesparing som medlingen

genererar mest märks inom åklagar- och domstolsväsendet, det vill säga inom justitieministeriets förvaltningsområde. Med beaktande av den sociala betydelsen med medling samt dess karaktär som framför allt samhällelig konfliktlösningsmetod ansågs ändringen då dock inte vara ändamålsenlig. Det uppskattades att dessa drag kan försvagas, om medlingen får en nära koppling till straffrättssystemet.

En ny bedömning av förvaltningsområdet och organiseringen av tjänsterna gjordes 2020–2021 i ett projekt tillsatt av justitieministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet, vars uppdrag var att utreda möjligheterna att överföra medlingstjänsterna vid brott- och tvistemål till justitieministeriets förvaltningsområde. Projektet var kopplat till statsminister Sanna Marins regeringsprogram, vars mål var att stärka användningen av medling för att minska antalet rättegångar samt effektivisera förhindrandet av brott och förkorta behandlingstiderna för rättsprocesserna. En utredning beställd av Institutet för hälsa och välfärd har gjorts med anledning av projektet, där man undersökte hurdana organisationer och andra arrangemang som behövs om medlingen vid brott- och tvistemål överförs till justitieministeriets förvaltningsområde (Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle. Institutet för hälsa och välfärd. [Arbetspapper 31:2020](#)).

I sin rapport föreslog projektets styrgrupp att medlingen överförs till justitieministeriets förvaltningsområde och att medlingspersonalen blir statliga tjänstemän (Överföring av medling i brottmål till justitieministeriets förvaltningsområde JM: [Utredningar och anvisningar 2021:10](#)).

Enligt den utredning som Institutet för hälsa och välfärd gjorde och enligt styrgruppen för projektet kan medlingen vid brott- och tvistemål anses vara en del av polisens och åklagarnas tillgängliga metoder och därmed en del av kriminalpolitiken och brottsbekämpningen. Medling främjar snabbheten i straffprocessen. Den nytta som fås genom medlingen vid brott- och tvisteärenden gagnar dessutom speciellt justitieministeriets förvaltningsområde. Även internationellt anses justitieministeriet vara den vanligare ansvariga instansen i medlingsfrågor än social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. I de utlåtanden som inhämtades om styrgruppens rapport fanns det ett brett stöd för överföring av medlingen till justitieministeriets förvaltningsområde. Överföringen ansågs bland annat stärka medlingens koppling till brottsbekämpningen, förebyggande av återfall och trygga offrets rättigheter. Det ansågs dessutom vara naturligt att medlingen vid brott- och tvistemål utvecklas tillsammans med medlingen vid domstol.

Sedermera har justitieministeriets förvaltningsområde fått en etablerad roll inom ramen för rättssystemet. Medlingens roll har i synnerhet befästs vid domstolarna, där lagstiftningen och praxis förknippad med medling på ett betydande sätt utvecklats under 2010-talet. Samtidigt har medlingsvolymerna vid domstolarna ökat. Detta framgår bland annat av justitieministeriets arbetsgrupps rapport ”Nuläget och utvecklingsbehoven i fråga om medling inom justitieministeriets förvaltningsområde – Arbetsgruppen för främjande av medlingsverksamhet rapport”. JM. Betänkanden och utlåtanden 2023:18). Arbetsgruppen rekommenderade att medlingen vid brott- och tvistemål överförs till justitieministeriets förvaltningsområde i anslutning till rättshjälptjänsterna.

Överföringen av medlingen till justitieministeriets förvaltningsområde fick stöd också i redogörelsen för rättsvården (Statsrådets redogörelse för rättsvården <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/22447022-60dd-4380-8474-415321b1d064>).

Lagutskottet stödde också i sitt betänkande om redogörelsen en överföring av styrningen av verksamheten från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriets förvaltningsområde (LaUB 31/2022). Utskottet ansåg att det i princip kan understödjas att

medling främjas i olika områden eftersom medling är förmånligare och snabbare än rättegångar. Också parterna är oftare nöjda med mål där man når förlikning. Det kan bedömas att överföringen av medlingen till justitieministeriets förvaltningsområde ytterligare förbättrar möjligheterna att utveckla medlingen också i förhållande till domstolarnas verksamhet och uppgifter.

I slutrapporten från styrgruppen för det projekt som justitieministeriet och social- och hälsovårdsministeriet tillsatt föreslogs det att ansvaret för medlingen under justitieministeriets förvaltningsområde överförs till det Rättstjänstverk som vid tidpunkten var under beredning.

Styrgruppen ansåg att det finns vissa problem förknippade med det nuvarande avtalsbaserade sättet att tillhandahålla tjänsten, såsom oenhetliga verksamhetssätt på olika håll i landet. Som lösning på problemen föreslogs det att ämbetsverket tillhandahåller tjänsten som s.k. egen verksamhet, vilket hade betytt att medlingsbyråernas personal skulle ha övergått i Rättstjänstverkets tjänst. I denna proposition föreslås det inte en ändring av sättet på vilket tjänsten tillhandahålls, utan syftet är att sträva efter att handleda och vidareutveckla den avtalsbaserade verksamheten och inhämta erfarenhet av medlingsverksamheten under justitieministeriets förvaltningsområde. Ett förstatligande skulle även förutsätta tilläggsfinansiering till verksamheten, vilket under statsekonomens nuvarande läge inte är ändamålsenligt.

I samband med beredningen av propositionen lyftes det också fram att det fanns behov att göra vissa bestämmelser om tillgång till information, dataskydd och överlämnande av uppgifter till privata tjänsteleverantörer i medlingslagen mer tidsenliga.

2.2.2 Delegationen för medling vid brott

Statsrådets förordning om delegationen för förlikning i brottmål (165/2003) trädde i kraft den 1 mars 2003. Då fanns det inga bestämmelser på lagnivå om medling vid brott- och tvistemål, utan verksamheten grundade sig på av kommunerna ordnad frivillig verksamhet. Eftersom medlingen ansågs ha koppling till flera förvaltningsområden och myndigheter behövdes det en delegation för det riksomfattande samarbetet. Dess viktigaste uppgift var att fungera som ett diskussionsforum för utveckling av medlingen vid brottmål.

När medlingslagen trädde i kraft den 1 januari 2006 ingick det i lagen också en bestämmelse om delegationen. Närmare bestämmelser om tillsättande av delegationen infördes med stöd av lagen i Statsrådets förordning om medling vid brott och i vissa tvister (267/2006). Delegationen för medling vid brott har haft och har fortfarande en betydande roll vid utvecklingen av medlingsverksamheten på nationell nivå. Delegationen spelade en speciellt betydande roll när de sex olika regionförvaltningsverken bar ansvaret för ordnandet av medlingstjänsterna.

Enligt lagen är syftet med delegationen att styra, följa upp och utveckla medlingsverksamheten. Å andra sidan har styrningen, uppföljningen och utvecklingen ansetts ingå i uppgifterna med tillhandahållandet av medlingen (RP 329/2014 rd, s.10-11). Av denna orsak kan delegationens och Institutet för hälsa och välfärds uppgifter och ansvar förbli oklara och i samband med beredningen av lagstiftningen framkom det att det finns behov att förtydliga deras roller på författningsnivå. Det finns dessutom ett behov att lätta på regleringen om delegationen på lagnivå och överföra en del av bestämmelserna till en förordning av statsrådet.

2.2.3 Lagen om Rättstjänstverket

Enligt lagen om Rättstjänstverket hör en centralförvaltning, rättshjälpsbyråer och intressebevakningsbyråer som erbjuder kundtjänst till ämbetsverkets struktur. Rättshjälpsbyråerna producerar rättshjälps tjänster och tjänster inom ekonomi- och skuldrådgivning och intressebevakningsbyråerna allmänna intressebevakningstjänster. Enligt den förordning om Rättstjänstverket som meddelats med stöd av lagen finns det 22 rättshjälpsbyråer och 22 intressebevakningsbyråer. Dessutom har Åland en byrå där rättshjälpen och intressebevakningen har sammanförts. Enligt lagen föreskrivs byråernas kommunspecifika områden genom förordning av statsrådet.

Rättstjänstverkets omkostnader minskades inom ramen för statens produktivhetsprogram permanent med 4,69 miljoner euro i statsförvaltningens produktivhetsprogram. (Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma VN /11907/2024-OM-18). I budgeten för 2026 har därtill bestående inbesparingar i omkostnaderna för 1,28 miljoner euro hänförs till Rättstjänstverket. Strävan är att genomföra produktivhetsprogrammet så att inbesparingarna i så liten mån som möjligt påverkar målen i redogörelsen för rättsvården.

Rättstjänstverket har gjort en bedömning av de åtgärder som behövs för att uppnå produktivhetsmålen, vilka till största delen kan genomföras utan ändringar i lagstiftningen. Det har dock uppskattats att det i viss utsträckning krävs ändringar i bestämmelserna om byråstrukturen för att de uppställda produktivhetsmålen ska uppnås.

Rättstjänstverket ansåg att tillhandahållandet av tjänster inom ekonomi- och skuldrådgivning och rättshjälps tjänster vid samma byrå begränsar utvecklingen av ekonomi- och skuldrådgivningen. Bakgrunden till detta är bland annat de jävsbestämmelser som gäller offentliga rättsbiträden, vilka ska beaktas också vid ekonomi- och skuldrådgivning som tillhandahålls vid samma byrå. I nuläget försvårar det bland annat ordnandet av riksomfattande tjänster, effektiv användning av personalresurserna samt den interna styrningen av ekonomi- och skuldrådgivningen inom ämbetsverket.

Enligt de gällande bestämmelserna är det ett offentligt rättsbiträde som leder det praktiska arbetet med ekonomi- och skuldrådgivning. Vid de större byråerna, med över 10 personer, är det enhetsansvariga som leder ekonomi- och skuldrådgivningen. Ledningsstrukturen är splittrad, vilket försvårar ett systematiskt arbete med utveckling av ekonomi- och skuldrådgivningen. En reform av ledningsstrukturen möjliggör effektivare användning av resurserna och en snabbare beslutsprocess samt en mer arbetstagarfokuserad utveckling av verksamheten.

Enligt en utredning som justitieministeriet låtit göra ([Övergripande granskning av skuldsättningsfenomenet.https://valtioneuvosto.fi/sv/projektet?tunnus=OM145:00/2023](https://valtioneuvosto.fi/sv/projektet?tunnus=OM145:00/2023)) är hushållens skuldsättning ett växande problem, som också påverkar nationalekonomin, och det märks på olika sätt. Bakgrunden till skuldsättningen kan exempelvis vara arbetslöshet, vilket minskar de skatteinkomster som staten får och ökar mängden statliga stöd och förmåner som utbetalas till hushållen. Om insjuknande eller någon annan kris ligger bakom skuldsättningen ökar den offentliga sektorns utgifter exempelvis inom social- och hälsovårdstjänsterna. Skuldsatta hushåll är tvungna att använda mer av sina inkomster för skötsel av skulden, vilket betyder att konsumtionen minskar och på det sättet bl.a. påverkar de influtna indirekta skatterna. På längre sikt avtar den ekonomiska tillväxten när konsumtionen minskar. Med en effektiv ekonomi- och skuldrådgivning sker inbesparingarna för samhället inom socialväsendet och skötseln av arbetslösheten.

Enligt lagen om Rättstjänstverket finns det på Åland en rättshjälps- och intressebevakningsbyrå, som tillhandahåller rättshjälpstjänster, intressebevakningstjänster och tjänster inom ekonomi- och skuldrådgivning. Enligt lagen om Rättstjänstverket leds Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå av ett ledande offentligt rättsbiträde. I praktiken har arrangemangen med ledning av byrån visat sig vara problematiska, eftersom det de senaste åren inte har gått att fylla tjänsten som ledande offentligt rättsbiträde. För att göra arrangemangen med ledningen smidigare har möjligheten föreslagits att ledaren alternativt kunde vara ledande offentligt rättsbiträde, ledande offentlig intressebevakare eller ledande ekonomisk rådgivare och skuldrådgivare, enligt vad Rättstjänstverket föreskriver. För ändringen krävs det en ändring i lagen.

Enligt Utredningen om arvoden till privata rättegångsbiträden (JM publikationer 2025:27) har antalet ärenden som sköts av offentliga rättsbiträden minskat inom bland annat brottmål, medan antalet ärenden som sköts av privata biträden ökat kraftigt. I utredningen föreslås det att Rättstjänstverkets resurser i högre grad än tidigare hänförs till skötseln av brottmål, som en metod att stävja arvodeskostnaderna för de privata biträdena. Även i redogörelsen för rättsvården har en ökning av antalet klienter inom rättshjälpen ställts upp som mål. Detta har också beaktats i resultatavtalet för 2025-2029 mellan Rättstjänstverket och justitieministeriet. Rättstjänstverket uppskattar att antalet klienter kan ökas genom utveckling av ämbetsverkets och rättshjälpsbyråernas arbetssätt. Ändringen kräver dock också en ändring i lagen gällande hänvisande av klienten.

Rättstjänstverket har dessutom föreslagit att rättshjälpsbyråernas möjligheter att verka i samma lokaler med andra myndigheter ska förtydligas. Placeringen av rättshjälpsbyråerna i gemensamma lokaler har försvårats av oklarheten i tolkningen av anvisningarna om advokatsed i fråga om hur långt jävskontrollerna ska utsträckas i de fall då rättshjälpsbyrån finns i gemensamma lokaler. Risken finns att en placering av rättshjälpsbyråerna i samma lokaler med övriga myndigheter medför extra kostnader, om de utrymmen som används gemensamt inte kan utnyttjas.

Det finns alltså skäl att inte enbart ändra de bestämmelser som överföringen av medlingen kräver i lagen om Rättstjänstverket, utan också ett behov av att ändra bestämmelserna om ändringar i ämbetsverkets struktur.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att förbättra förutsättningarna för ökad användning av medling då medlingstjänsterna tydligare är en del av rättssystemet och brottsbekämpningen. Överföringen av styrningen av medlingen till justitieministeriet följer dessutom bättre den internationella praxisen.

Syftet är därtill att förbättra förutsättningarna för Rättstjänstverkets verksamhet i synnerhet gällande ekonomi- och skuldrådgivningen samt förbättra verkets möjligheter att uppnå de ställda produktivitetsmålen.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås det att ansvaret för ordnandet av medling vid brott- och tvistemål överförs från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket. De nödvändiga ändringar som överföringen kräver görs i medlingslagen. Tjänsterna tillhandahålls fortfarande genom uppköp

av tjänsterna hos tjänsteleverantörerna. Likaså bevaras de uppgifter som föreskrivits i lag för medlingsverksamheten oförändrade och medlingen sköts med hjälp av frivilliga medlare. Bestämmelsen om delegationen för medling vid brott moderniseras och andra mindre preciseringsändringar av bland annat tillgången till uppgifter och dataskydd görs. Förslaget innehåller övergångsbestämmelser, enligt vilket två personer övergår från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket. Dessutom föreskrivs det att de gällande avtalen om tillhandahållandet av medlingstjänster med stöd av lagen övergår från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket.

Utöver de tekniska ändringar som krävs i lagen för överföring av medlingen till Rättstjänstverket görs även ändringar i Rättstjänstverkets struktur. Ekonomi- och skuldrådgivningen separeras från rättshjälpsbyråerna och tjänsterna tillhandahålls vid byråerna för ekonomi- och skuldrådgivning. Efter ändringen har verket rättshjälpsbyråer, intressebevakningsbyråer och byråer för ekonomi- och skuldrådgivning.

Det föreslås att bestämmelserna om bedömningen av rättshjälpsbyråernas jäv förtydligas så att placeringen av byråerna i statens gemensamma lokaler är möjlig utan extra kostnader. Likaså breddas rättshjälpsbyråernas möjlighet att hänvisa klienten till en annan byrå.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

4.2.1.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin

I propositionen föreslås det inga ändringar i statsbudgeten för 2026.

Enligt den gällande lagen är det Institutet för hälsa och välfärd, som verkar inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, som bär ansvaret för tillhandahållandet av medlingstjänster. Överföringen av medlingsverksamheten vid brott- och tvistemål till justitieministeriets förvaltningsområde förutsätter överföring av anslag. I rambeslutet för 2026–2029 har från början av 2027 från moment 33.60.64 *Statens ersättning för kostnader som uppstår för ordnandet av medlingsverksamhet i brottmål* överförts 7,1 miljoner euro till justitieministeriets förvaltningsområde på moment 21.15.01 Rättstjänstverkets omkostnader. Därtill överförs 200 000 euro från Institutet för hälsa och välfärds omkostnader på 33.03.04 till Rättstjänstverket från och med början av 2027. Enligt förslaget stannar medlingsverksamheten alltså kvar hos medlingsbyråerna, vilket betyder att de ersättningar som betalas till tjänsteleverantörerna ska hållas separat från ämbetsverkets omkostnader och överföringsutgifternas andel av de överförda anslagen på moment 33.60.64 ska överföras till ett nytt överföringsutgiftsmoment.

I statsbudgeten har för 2026 avsatts 7,6 miljoner euro i anslag för medlingsverksamheten. Av detta har 7,45 miljoner euro uppskattats gälla utbetalning enligt medlingslagen av statens ersättning för kostnaderna för ordnandet av medling. I budgeten har dessutom 150 000 euro i anslag reserverats för utgifter i anslutning till utveckling och underhåll av datasystemet för medling vid brott- och tvistemål.

I enlighet med Petteri Orpos regeringsprogram kräver balanserandet av Finlands statsekonomi och stödet för den offentliga ekonomins hållbarhetsmålsättningar att statsförvaltningens produktivhetsprogram genomförs, för vilket ministerierna hösten 2024 publicerade de förvaltningsområdesspecifika produktivhetsprogrammen (<https://vm.fi/valtionihallinnontuottavuusohjelma>). Den förbättrade produktiviteten och Rättstjänstverkets möjligheter att klara

sig med det lägre anslaget förutsätter både utgiftsinbesparingar och utveckling av processerna. För att kunna minimera konsekvenserna av inbesparingarna på mängden ärenden som Rättstjänstverket sköter kräver utvecklingen av produktiviteten i viss mån också ändringar i författningarna.

Överföringen av medlingen vid brott- och tvistemål har inga direkta effekter på förbättrad produktivitet, men detta eftersträvas med de övriga samtidigt föreslagna lagändringarna. Förbättringarna i de ekonomiska konsekvenserna för produktiviteten från de i propositionen föreslagna lagändringarna i statsbudgeten gäller Rättstjänstverkets omkostnadsmoment 25.15.01 och moment 25.15.50 anslag för ersättningar till privata biträden. Inga nya ändringar föreslås i budgeten eftersom inbesparingarna motsvarar de redan gjorda nedskärningarna i omkostnaderna och den ökning som överskrider uppskattningen av förslagsanslagen.

Separerandet av ekonomi- och skuldrådgivningen från rättshjälpsbyråerna möjliggör organisering av ekonomi- och skuldrådgivningen i enhetligt ledda, mer ändamålsenliga helheter och balanserandet av resurserna för riksomfattande användning. Enligt uppskattning leder detta till en inbesparing om cirka sex årsverken, vilket betyder att ändringen står för 0,4 miljoner euro av inbesparingsbehovet.

I propositionen föreslås det förtydligande av rättshjälps jävsbestämmelser i den utsträckning som rättshjälpsbyrån verkar i samma lokaler med övriga myndigheter. Genom att avstå från jävskontrollerna frigörs personalens arbetstid för skötsel av de huvudsakliga uppgifterna. Möjligheten att koncentrera sig på skötseln av de huvudsakliga uppgifterna kan leda till förbättrad kvalitet på arbetet och högre produktivitet. Preciseringen av jävsfrågan i lokalerna möjliggör också att Rättstjänstverket kan placera sina aktörer i statens gemensamma arbetsmiljöer, och inga tilläggsinvesteringar i separata lösningar för lokalerna behövs för dessa. Övergången till statens gemensamma verksamhetsmiljöer effektiviserar arbetet och ett smidigt utträttande av ärenden.

Justitieministeriet har publicerat en Utredning om arvoden till privata rättegångsbiträden ([JM, Utredningar och anvisningar 2025:27](#)). Enligt publikationen ökade antalet ärenden som sköts av privata rättegångsbiträden 2013–2024 med inemot en tredjedel. År 2024 skötte de sammanlagt 38 941 ärenden, av vilket 28 889 ärenden var brottmål, 4 546 civila ärenden, 3 412 var förvaltningsdomstolsärenden och 1 094 ärenden var andra domstolsärenden (s.k. externa processuella ärenden). För skötsel av brottmål utbetalades 2024 till privata rättsbiträden ur statens medel cirka 52,4 miljoner euro, för skötsel av civila ärenden 8,8 miljoner euro, för förvaltningsdomstolsärenden 3,2 miljoner euro och för externa processuella ärenden 1,2 miljoner euro.

I propositionen föreslås det att klienten i situationer med jäv och andra situationer föreskrivna i lag kan hänvisas till en annan rättshjälpsbyrå genom att bättre än i nuläget utnyttja distansmöjligheterna för utträttande av ärenden. Enligt uppskattning möjliggör detta en halvering av de externa processuella ärenden som hänvisas till privata biträden. Om ett offentligt rättsbiträde sköter cirka 550 ärenden minskar detta mängden arvoden som utbetalas till privata rättsbiträden med 0,9 miljoner euro.

4.2.1.2 Konsekvenser för företag

Propositionen har ekonomiska konsekvenser för privata rättegångsbiträden, alltså advokater och jurister som fått tillstånd enligt lagen om rättegångsbiträden med tillstånd (715/2011). I propositionen föreslås det att rättshjälpsbyråernas möjligheter att i större omfattning än i dag hänvisa klienterna till en annan byrå innan klienten hänvisas till ett privat rättegångsbiträde ska

utvidgas. Enligt uppskattning kommer detta att minska hänvisandet av externa processuella ärenden till privata rättegångsbiträden med cirka 550 ärenden och därmed minska de arvoden som betalas till privata rättegångsbiträden med cirka 0,9 miljoner euro.

4.2.1.3 Övriga ekonomiska konsekvenser

Förslaget bedöms inte ha ekonomiska konsekvenser för hushållen eller de kommuner, välfärdsområden eller privata tjänsteleverantörer som tillhandahåller medlingstjänsterna.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

4.2.2.1 Institutet för hälsa och välfärd

Institutet för hälsa och välfärds uppgift som ansvarig myndighet för tillhandahållande av medling upphör till följd av förslaget. Till ämbetsverkets uppgifter har det bland annat hört att administrera och övervaka avtalen med tjänsteleverantörerna, fungera som statsunderstödsmyndighet samt utveckla medlingen, såsom utbildning av medlingsbyråer och meddelande av anvisningar. Ämbetsverket sysselsätter två personer i denna uppgift. Institutet för hälsa och välfärd upprätthåller och utvecklar dessutom det klientdatasystem som medlingsbyråerna använder, för vars nödvändiga personalkostnader Institutet för hälsa och välfärd enligt behov har kunnat använda högst ett årsverke.

Till följd av förslaget överförs uppgifterna i anknytning till medling till Rättstjänstverket. I propositionen föreslås det dessutom att de två anställda vid Institutet för hälsa och välfärd som sköter uppgifterna med ledning av medlingen ska övergå i Rättstjänstverkets tjänst.

Enligt den övergångsbestämmelse som finns i propositionen övergår det datasystem som används av medlingsbyråerna till Rättstjänstverket när lagen träder i kraft. Om det på grund av upphandlingsorsaker inte är möjligt att genomföra överföringen av datasystemet genast när lagen träder i kraft är Institutet för hälsa och välfärd dock för tryggnad av klientbetjäningen på yrkande av Rättstjänstverket skyldigt att fortsättningsvis mot skälig ersättning sörja för underhåll och utveckling av systemet, dock inte längre än till 31.12.2028.

4.2.2.2 Medlingstjänsteleverantörernas verksamhet och myndigheter som tar initiativ till medling

Tjänsteleverantörer och medlingsbyråer

Medlingstjänsterna produceras av 17 tjänsteleverantörer, av vilka majoriteten är offentliga samfund, det vill säga kommuner (4) och välfärdsområden (6). Därtill är det 7 organisationer. I propositionen föreslås det inte ändringar i medlingsbyråernas uppgifter och inte heller i de ersättningar som betalas till tjänsteleverantörerna. Enligt övergångsbestämmelsen övergår de gällande avtalen från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket, därmed fortsätter de tjänsteleverantörer som producerar tjänster när lagen träder i kraft med sin verksamhet.

De förändringar som påverkar medlingsverksamheten när ansvaret för ordnandet av medling övergår på Rättstjänstverket är bland annat förknippade med utbildningsarrangemang, underhåll och utveckling av datasystemet samt metoderna för kontakter. På längre sikt kan också det vilka frågor Rättstjänstverket betonar i sin avtalsstyrning och övervakning påverka tjänsteleverantörernas verksamhet. Beredningen av ändringen sker i ett projekt tillsatt av justitieministeriet, där Institutet för hälsa och välfärd, Rättstjänstverket samt

tjänsteleverantörerna och medlarna är representerade. Beredningsunderlaget för projektet är offentligt tillgängligt på adressen valtioneuvosto.fi/sv/projekt, under identifieringskoden OM147:00/2023.

Ändringarna i bestämmelserna om tillgången till information påverkar också medlingsbyråernas verksamhet. Syftet med bestämmelserna är att förtydliga medlingsbyråernas rätt till information av dem som tar initiativ till medling och övriga instanser. Det föreslås en ny bestämmelse i lagen, enligt vilken medlingsbyråerna har rätt att av de myndigheter som tagit initiativ till medlingen få nödvändiga uppgifter för bedömning av förutsättningarna för medling. Ändringen bedöms ha den konsekvensen att exempelvis skolorna kan börja ta mer initiativ än tidigare. Det bedöms dessutom att ändringarna gällande tillgången till information kommer att kräva att gemensamma tillvägagångssätt skapas med de myndigheter som tar initiativ till medling.

Det föreslås att bestämmelserna om tillämpning av straffansvarsbestämmelserna på medlarna och tjänsteleverantörernas anställda vid utförande av uppgifter förknippade med medling i enlighet med grundlagsutskottets utlåtandepraxis fogas till lagen. Ändringen har noggrannare beskrivits i specialmotiveringen till 21 a § i lagförslag 1. Konsekvenserna för de anställda hos tjänsteleverantörerna bedöms bli små eftersom de allmänna bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen gäller bland annat uppgifter som involverar utövande av offentlig makt.

Medlare

Enligt de uppgifter som inhämtats av tjänsteleverantörerna finns det cirka 1200 aktiva medlare som sköter minst ett fall årligen. År 2024 hänvisades i genomsnitt 12 ärenden per medlare till medling.

Ansvar för valet och utbildningen av medlare samt ledning och övervakning faller på 17 medlingsbyråer. Propositionen bedöms inte ha direkta betydande konsekvenser för medlarna. Den ovan under ”Tjänsteleverantörer och medlingsbyråer” presenterade ändringen i det straffrättsliga tjänsteansvaret att gälla medlingspersonalen gäller också frivilliga medlare. Ändringen beräknas inte ha betydande konsekvenser för medlarna eller medlarnas villighet att bli frivilliga medlare. Medlarnas skyldigheter och uppgifter ändras inte till följd av ändringen. Redan nu lyfts det vid rekryteringen av frivilliga medlare fram att det är fråga om krävande frivilligarbete. I utbildningen har också hittills medlarens ansvar för att verksamheten är opartisk samt kravet på sekretess och tystnadsplikt betonats. Det har också varit ovanligt med klagomål på medlarna. Ändringen kräver dock att tjänsteansvarsfrågorna i fortsättningen inkluderas i medlarnas utbildning.

Myndigheter som tar initiativ till medling

År 2024 togs det initiativ till medling i sammanlagt 14 546 ärenden. Polisen var den största initiativtagaren (90 %). Åklagarna stod för 9,4 % av initiativen. Aktörerna inom andra sektorer, såsom skolorna, socialväsendet och parterna var cirka 0,5 %.

I propositionen föreslås det inga ändringar i de bestämmelser som gäller förutsättningarna för initiativtagande eller ärenden som tas till medling. Inte heller de regionala samarbetsaktörerna för initiativtagarna ändras eftersom tjänsteleverantörerna fortsätter med sin verksamhet. Däremot sker det en ändring i den riksomfattande samarbetspartnern, vilket kräver att nya samarbetsmodeller skapas mellan Rättstjänstverket och de initiativtagande myndigheterna.

4.2.2.3 Rättstjänstverket

Centralförvaltningen

Skyldigheten att tillhandahålla medlingstjänster blir en ny uppgift för Rättstjänstverkets centralförvaltning. Utöver administrationen av avtalen inkluderar uppgifterna också ledning, uppföljning och utveckling av tjänsterna. Ämbetsverket ansvarar bland annat för medlingsbyråernas fortbildning, underhållet och utvecklingen av det riksomfattande datasystemet samt den riksomfattande kommunikationen. Ämbetsverket fungerar bland annat som en sådan statsunderstödsmyndighet som avses i statsunderstödslagen. Två personer övergår tillsammans med uppgifterna till centralförvaltningen från Institutet för hälsa och välfärd.

De föreslagna ändringar gällande ekonomi- och skuldrådgivningen som föreslås i lagen om Rättstjänstverket förtydligar centralverkets uppgifter i ledningen och utvecklingen av tjänsterna inom ekonomi- och skuldrådgivning. Ämbetsverket har också möjlighet att utveckla bland annat de riksomfattande serviceprocesserna för ekonomi- och skuldrådgivningen. När ekonomi- och skuldrådgivningen övergår till egna byråer krävs det också vissa ändringar i datasystemen för ekonomi- och skuldrådgivningen, för vilka centralförvaltningen ansvarar. Dessutom ska ändringarna gällande byråstrukturen göras i ekonomiförvaltningssystemen.

Rättshjälpsbyråerna och intressebevakningsbyråerna

Rättshjälpsbyråerna har en sammanlagd personalstyrka på cirka 630 personer av vilka cirka 225 är ekonomi- och skuldrådgivare. När ekonomi- och skuldrådgivningen övergår till separata byråer betyder det att personalen vid rättshjälpsbyråerna minskar med samma antal. Det kvarstår cirka 405 tjänster vid rättshjälpsbyråerna. Till följd av detta minskar den genomsnittliga storleken på rättshjälpsbyråerna.

Med några få undantag när arbetar personalen vid rättshjälpsrådgivningen samt ekonomi- och skuldrådgivningen i samma lokaler. Ekonomi- och skuldrådgivningen har haft möjlighet att av de offentliga rättsbiträdena vid behov få hjälp med tolkning av bland annat juridiska handlingar, såsom bouppteckningsinstrument, avvittringar och avtal om arvskifte och rättshjälpspersonalen har likaså haft möjlighet att få hjälp med bland annat tolkning av bokslutsmaterial av ekonomi- och skuldrådgivarna. På många verksamhetsställen delar rättshjälpsrådgivningen och ekonomi- och skuldrådgivningen dessutom på byråns klientbetjäningsjour så att de turvis har primär jour medan den andra sektorns representant har bakjour. Personalen vid rättshjälpen och ekonomi- och skuldrådgivningen har dock inte heller i nuläget tillgång till varandras ärendehanteringssystem, vilket betyder att det inte behöver ske några förändringar i det beskrivna tillvägagångssättet, om lokalerna förblir oförändrade.

De uppgifter som rättshjälpsbyråernas ledande offentliga rättsbiträden har kommer till följd av ändringen endast att gälla rättshjälpstjänsterna, vilket enligt uppskattning kommer att effektivisera skötseln av ledningsuppgifterna.

I propositionen föreslås det att ämbetsverket för ekonomi- och skuldrådgivningen ska ha byråer för ekonomi- och skuldrådgivning. Antalet nya byråer och områden föreskrivs i en förordning utfärdad av statsrådet och deras verksamhetsorter föreskrivs i justitieministeriets förordning. De i propositionen föreslagna ändringarna kräver inte nödvändigtvis några ändringar i rättshjälpsbyråernas eller intressebevakningsbyråernas områden eller antal. De förutsätter inte heller att någon fysiskt flyttar. I samband med en separat beredning av förordningen görs en

separat bedömning av hurdana ändringar som behöver göras i förordningarna om byråer och verksamhetsställen och hurdana konsekvenser de eventuella ändringarna har.

När ekonomi- och skuldrådgivningen inte längre finns på rättshjälpsbyråerna ändras byråns arbetsprocesser så att det inte längre finns behov att göra jävskontroller i förhållande till ekonomi- och skuldrådgivningens klienter. Detta förenklar mottagandet av klienter till både rättshjälpen och ekonomi- och skuldrådgivningen och minskar det arbete som behöver göras med kontroll av jäv inom rättshjälpen och ekonomi- och skuldrådgivningen. Jävskontrollerna av klienterna sker delvis automatiskt, men de kräver också en bedömning av det specifika fallet. Enligt statistiken ska en sådan bedömning av nya klienter inom ekonomi- och skuldrådgivningen göras inom rättshjälpen cirka 250–400 gånger per år. Motsvarande statistik finns inte att tillgå för de klienter som tas emot av rättshjälpen. Om man uppskattar att det årligen till följd av det större antalet klienter inom rättshjälpen görs 500–800 utredningar av jäv årligen, är det totala antalet bedömningar cirka 750–1200 per år. Den för bedömningen använda arbetstiden varierar från fall till fall, men man kan uppskatta att den genomsnittliga tid som behövs är cirka 15 minuter. Utgående från den presenterade uträkningen är den inbesparade arbetstiden inom rättshjälpen 25–40 arbetsdagar per år, om ekonomi- och skuldrådgivningen flyttar från rättshjälpsbyråerna. Arbetsmängden bedöms minska också inom ekonomi- och skuldrådgivningen. Vid ekonomi- och skuldrådgivningen sker kontrollen av jäv dock till största delen automatiskt, vilket betyder att den arbetsmängd som går åt till kontrollerna av jäv vid ekonomi- och skuldrådgivningarna blir mindre än vid rättshjälpsbyråerna.

I propositionen föreslås det också en ändring av bestämmelserna, enligt vilken det också blir möjligt att avstå från kontrollerna av jäv mellan rättshjälpens och intressebevakningens klienter. Detta gäller de rättshjälpsbyråer där kontroller av jäv gentemot intressebevakningen görs för att intressebevakningsbyrån och rättshjälpsbyrån finns i samma lokaler. Enligt en enkät gjord till intressebevakningsbyråerna beräknas den eventuella inbesparingen vara minst 40 personarbetsdagar per år. Den för kontroller av jäv gentemot intressebevakningen använda tiden minskar också vid rättshjälpsbyråerna. Eftersom kontrollen av jäv gentemot intressebevakningen inte gäller samtliga byråer uppskattas det att inbesparingen är cirka hälften mindre än för ekonomi- och skuldrådgivningen, det vill säga cirka 15–20 arbetsdagar per år.

4.2.2.4 Konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå

Med stöd av 27 § 1 mom. 3 punkten i självstyrelselagen för Åland ([1144/1991](#)) har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om statsmyndigheternas organisation.

Personalen vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå omfattar i januari 2026 en rättshjälpssekreterare, en intressebevakningssekreterare och två anställda med kombinerade tjänster som allmän intressebevakare samt ekonomi- och skuldrådgivare. Eftersom man inte har lyckats rekrytera vare sig ett ledande offentligt rättsbiträde eller ett offentligt rättsbiträde till byrån, har den service som det offentliga rättsbiträdet ger tillhandahållits vid Egentliga Finlands rättshjälpsbyrå. Vid utgången av 2024 hade byrån 180 klienter inom intressebevakning, och under 2024 hade den 29 klienter inom ekonomi- och skuldrådgivning. Antalet rättshjälpsärenden var 2.

Enligt den gällande lagen om Rättstjänstverket finns det på Åland en rättshjälps- och intressebevakningsbyrå, som tillhandahåller rättshjälpstjänster, intressebevakningstjänster och tjänster inom ekonomi- och skuldrådgivning. Förslaget att separera ekonomi- och skuldrådgivningen från rättshjälpsbyråerna har inga konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå, eftersom antalet ärenden är så litet att det är ändamålsenligt att servicen fortsättningsvis produceras vid en kombinerad byrå.

Enligt den gällande lagen leds Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå av ett ledande offentligt rättsbiträde. Vid byrån produceras ändå utöver rättshjälpstjänster också tjänster inom ekonomi- och skuldrådgivning och allmän intressebevakning. I propositionen föreslås det därför att byrån ska kunna ledas av antingen ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande ekonomi- och skuldrådgivare eller en ledande allmän intressebevakare, enligt vad Rättstjänstverket bestämmer. Rättstjänstverket ska i sin arbetsordning bestämma vem som leder byrån. Syftet med ändringen är att underlätta ledningsarrangemangen vid byrån, med anledning av att det under de senaste åren har visat sig vara svårt att rekrytera ett ledande offentligt rättsbiträde.

När Rättstjänstverket tillsätter tjänster vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska det i enlighet med 30 § 1 mom. 1 punkten i självstyrelselagen för Åland tillmätas särskild betydelse att den som anställs har kännedom om landskapets förhållanden eller är bosatt i landskapet.

Ämbetsspråket vid verksamhetsstället på Åland är fortsättningsvis svenska i enlighet med 36 § 1 mom. i självstyrelselagen för Åland. Bestämmelser om språkkunskaperna hos de anställda på Åland finns i statsrådets förordning om de språkkunskaper som krävs av statsanställda i landskapet Åland (1218/2007).

4.2.2.5 Konsekvenser för social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet

Medlingen vid brott- och tvistemål överförs från social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till justitieministeriet. Samtidigt överförs uppgifterna med beredning av författningar, den strategiska beredningen och resultatstyrningen förknippade med medling till justitieministeriet. Med stöd av medlingslagen har en delegation för medling i brottmål verkat i samband med social- och hälsovårdsministeriet. Till följd av förslaget är delegationen verksam vid justitieministeriet.

4.2.2.6 Konsekvenser för personalen

Personalen vid Institutet för hälsa och välfärd

Det finns arbetsuppgifter på heltid för en utvecklingschef och en specialsakkunnig för uppgifter i anknytning till medling vid Institutet för hälsa och välfärd. Medlingsbyråerna har dessutom tillgång till ett av Institutet för hälsa och välfärd upprätthållet och utvecklat informationssystem, där uppgifterna förknippade med systemet sköts allmänt av teamet och inte har anvisats en viss sakkunnig. Institutet för hälsa och välfärd har därtill administrativa uppgifter i anknytning till medling i vilka exempelvis sakkunniga inom ekonomi och juridik deltar inom ramen för sina egna uppgifter.

Till följd av de föreslagna övergångsbestämmelserna överförs utvecklingschefen och den specialsakkunniga som sköter medlingsuppgifter som huvudsyssla med sina uppgifter till Rättstjänstverket. Personer i anställningsförhållande för viss tid överförs till ett tjänsteförhållande för viss tid vid Rättstjänstverket för den tid anställningsförhållandet varar.

Bestämmelsen är nödvändig eftersom de sakkunniga inom medling vid Institutet för hälsa och välfärd arbetar med uppgifter i ett arbetsförhållande, vilket betyder att tjänstemannalagens bestämmelser om omorganisering av funktioner inom statsförvaltningen inte utan specialarrangemang kan tillämpas. De sakkunniga inom medling överförs i tjänsteförhållanden vid Rättstjänstverket. Deras anställningsförhållanden anses med avseende på anställningsförmånerna ha fortgått hos staten utan avbrott. En person får överföras utan eget

samtycke, om överföringen av uppgiften sker inom eller till personens pendlingsområde. Med pendlingsområde avses ett område enligt 10 § i lagen om ordnande av arbetskraftsservice (380/2023).

Bestämmelserna om samarbetsförfarandet i samband med genomförandet av ändringarna finns i lagen om samarbete inom statens ämbetsverk och inrättningar (1233/2013). Företrädare för de organisationer som företräder de anställda vid justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd och Rättstjänstverket har kommit överens om att det med beaktande av projektets omfattning och art inte finns något behov av sådana åtgärder mellan förvaltningsområdena som avses i lagens 6 kap. Institutet för hälsa och välfärd sköter samarbetet för sin personals del och Rättstjänstverket för sin personals del. Enligt beslutet om tillsättande av genomförandeprojektet ska personalorganisationerna höras i projektet.

Överenskommelsen om Rättstjänstverkets lönesättning finns i det allmänna tjänstekollektivavtalet för rättsväsendet 10.12.2024 (Y-avtalet), vilket är preciserande för avtalssektorn. I en bilaga till statens tjänste- och arbetskollektivavtal för avtalsperioden 2025–2028 av den 30 april 2025 har det avtalats att om en person med stöd av lag övergår till ett nytt ämbetsverk och det vid det nya ämbetsverket inte tillämpas samma lönesystem som vid det gamla ämbetsverket, så har personen i minst 24 månader rätt till minst den månadslön som personen hade rätt till vid det tidigare ämbetsverket.

Rättstjänstverkets personal

Överföringen av ansvaret för tillhandahållande av medling till centralförvaltningen orsakar ändringar för en del av centralförvaltningens tjänstemän. Arbetsbeskrivningen kan ändras för bland annat de tjänstemän som sköter kommunikation, ekonomi- och personalförvaltning, utbildning och informationssystem.

Separerandet av ekonomi- och skuldrådgivningen från rättshjälpsbyråerna påverkar inte enbart ekonomi- och skuldrådgivningen utan också personalen vid rättshjälpsbyråerna. Personalstyrkan vid rättshjälpsbyråerna minskar med 225 tjänster när personalen vid ekonomi- och skuldrådgivningen överförs till nygrundade byråer för ekonomi- och skuldrådgivning. Vid rättshjälpsbyråerna finns det fortfarande 405 tjänster inom rättshjälp.

Ändringen har inga konsekvenser för villkoren i tjänsteförhållandet för ekonomi- och skuldrådgivarna, de offentliga rättsbiträdena eller rättshjälpssekreterarna. Däremot påverkar ändringen de ledande offentliga rättsbiträden som arbetar i ledande ställning vid byråerna och vars avlönning delvis fastställs enligt byråns personalstyrka. Vid tio byråer har dessutom en ekonomisk rådgivare och skuldrådgivare förordnats till enhetsansvarig för ekonomi- och skuldrådgivningen. Eftersom det i propositionen föreslås att chefen för ekonomi- och skuldrådgivningen ska vara en ledande ekonomisk rådgivare och skuldrådgivare upphör de enhetsansvarigas uppgifter i sin nuvarande form. Två enhetsansvariga har förordnats tills vidare och de övriga 8 för viss tid. De tidsbundna avtalen tar slut senast den 31 december 2026. Därmed leder ändringen till omorganisering av uppgifterna för två enhetsansvariga. Tjänsterna som ledande ekonomi- och skuldrådgivare är nya och fastställandet av lönesättningen för uppgiften kräver avtalsförhandlingar och ändringar i det preciserande tjänstekollektivavtalet.

Föreskrifterna om antalet byråer för ekonomi- och skuldrådgivning, deras namn och områden meddelas i statsrådets förordning om Rättstjänstverket, beredningen av de nödvändiga ändringarna för detta sker i ett separat projekt. Beredningen av överföringen av personalen och ändringarna i byråernas ledningsstruktur sker i samband med beredningen av förordningen och

för de ändringar som gäller personalen tillämpas författningarna och principerna för omställningssituationer för personal inom statsförvaltningen. Bestämmelserna om byråernas verksamhetsställen finns i förordningen om Rättstjänstverkets verksamhetsställen. De nödvändiga ändringarna i den förordningen bereds också som ett separat projekt.

4.2.2.7 Konsekvenser för dataskyddet

Det föreslås en precisering av medlingslagens bestämmelser om tillgång till information, så att dessa bättre motsvarar dataskyddbestämmelserna och grundlagsutskottets utlåtandepraxis. Dessutom preciseras bestämmelserna om tillämpning av offentlighetslagen. De i propositionen föreslagna ändringarna har beskrivits närmare i specialmotiveringen till lagförslag 1 (15, 16 och 20 §).

Det föreslås en sådan ändring av lagen om Rättstjänstverket att ekonomi- och skuldrådgivningen överförs till nygrundade byråer för ekonomi- och skuldrådgivning. Till följd av ändringen finns det inget behov av att vid rättshjälpsbyrån kontrollera jäv gentemot klienter hos ekonomi- och skuldrådgivningen. Likaså avstår man från kontroller av jäv vid de intressebevakningsbyråer som är belägna i samma lokaler som rättshjälpsbyråerna. Genom förändringen är det färre personer än tidigare som behandlar uppgifterna om klientrelationer och dataskyddet för ekonomi- och skuldrådgivningens klienter förbättras.

4.2.2.8 Konsekvenser för informationshantering

Medling

Till följd av propositionen har en bedömning av förändringar i informationshanteringen i enlighet med 8 § 2 mom. i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) gjorts i samarbete med Rättstjänstverket och Institutet för hälsa och välfärd.

Ansvar för tillhandahållande av medling överförs från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket. Modellen för medlingens informationshantering har fastställts i Nationalarkivet. Efter reformen inkluderas medlingsverksamheten i Rättstjänstverkets modell för informationshantering, som bereds i samband med projektet för överföring av medlingen.

Den mest betydande ändringen i informationshanteringen gäller det av Institutet för hälsa och välfärd utvecklade och upprätthållna Sopus-klientdatasystemet, som medlingsbyråerna använder och för vilket Rättstjänstverket till följd av överföringen tar över ansvaret. Ändringen orsakar inga ändringar i de sekretessbelagda eller säkerhetsskyddsklassificerade uppgifterna. Klientdatasystemet har inga gränssnitt till andra system.

Vid ändringen bibehålls medlingsbyråernas uppgifter och ansvar för informationshanteringen del. Inga andra ändringar sker i tjänsteleverantörernas klientdatalager än att den systemansvariga ändras. I egenskap av personuppgiftsansvarig ansvarar medlingsbyråerna fortfarande för det datamaterial som de producerar i systemet.

För Sopus-systemets del kan Institutet för hälsa och välfärd och tjänsteleverantörerna anses vara gemensamt personuppgiftsansvariga. Efter ändringen blir Rättstjänstverket gemensamt personuppgiftsansvarig med medlingsbyråerna i ärenden gällande tillhandahållandet av medlingsfunktionen. Det gemensamma personuppgiftsansvaret gäller det Sopus-informationssystem och uppgifterna i systemet till vilket Rättstjänstverkets blir ägare. Rättstjänstverket ansvarar för Sopus-informationssystemens tekniska funktion,

informationssystemets användbarhet, för informationens integritet och oföränderlighet samt för skydd och bevarande av informationen.

Medlingsbyråerna ansvarar för den personuppgiftsansvarigas övriga gemensamma personuppgiftsansvarsuppgifter och är kontaktpunkt för den registrerade. Avsikten är att mellan Rättstjänstverket och tjänsteleverantörerna närmare avtala om fördelningen av personuppgiftsansvaret mellan Rättstjänstverket och tjänsteleverantörerna.

Enligt övergångsbestämmelserna i propositionen överförs äganderätten till Söpu-informationssystemet och de med det förknippade ansvaren till Rättstjänstverket. Rättstjänstverket sörjer i enlighet med lagen om Rättstjänstverket (625/2012) för upprätthållande och utveckling av informationssystemen inom justitieministeriets förvaltningsområde i samarbete med ämbetsverken inom förvaltningsområdet. Överenskommelsen om uppgifterna i anknytning till informationssystem, såsom Söpu-klientinformationssystemet, ingår i serviceavtalet mellan Rättstjänstverket och Rättsregistercentralen.

Upphandling av Söpu-informationssystemet bereds inom ramen för projektet med överföring av medlingen. Avsikten är att köpa in systemunderhållet av en privat tjänsteleverantör. Målet är att ansvaret för informationssystemet övergår till Rättstjänstverket samtidigt med ansvaret för tillhandahållande av medling. Institutet för hälsa och välfärd är dock skyldigt att sköta systemet också efter ändringen under en övergångsperiod på två år, om tryggheten av kontinuitet för tjänsterna förutsätter det och om Rättstjänstverket så kräver. Under övergångsperioden bör Institutet för hälsa och välfärd sörja för det nödvändiga underhållet av systemet. Bestämmelsen är nödvändig för att trygga tjänsterna, så att det är möjligt att förbereda sig på eventuella fördröjningar i upphandlingsprocessen exempelvis till följd av besvär.

De medlingsärenden som är pågående vid Institutet för hälsa och välfärd och handlingarna förknippade med dem överförs tillsammans med uppgifterna till Rättstjänstverket, där de administrativa handlingarna lagras i ärendehanteringssystemet Hilda.

Institutet för hälsa och välfärd är en sådan statistikmyndighet som avses i 2 § 2 mom. 1 punkten i statistiklagen (280/2004) och som årligen publicerat den officiella statistiken för Finland om medling vid brott- och tvistemål. Rättstjänstverket har inte motsvarande roll som statistikmyndighet, utan Rättstjänstverket avgör självt hur det genomför ändamålsenlig uppföljning av medlingsverksamheten.

Strukturella ändringar på Rättstjänstverket

Till följd av de föreslagna ändringarna i lagen om Rättstjänstverket överförs ekonomi- och skuldrådgivningens tjänster till egna byråer. Därför bör Rättstjänstverkets informationshanteringsmodell uppdateras i fråga om informationshanteringsverksamhetsprocesser, datalagren och ansvaren för informationshanteringen. Ansvaret för informationshanteringen överförs från sektorchefen för rättshjälp till sektorchefen för ekonomi- och skuldrådgivning och från det ledande offentliga rättsbiträdet till den ledande ekonomi- och skuldrådgivaren.

Rättshjälpen och ekonomi- och skuldrådgivningen har skilda informationssystem, vilket betyder att den kopplingen som behövs för kontroll av jäv avlägsnas.

4.2.3 Andra konsekvenser för människor och samhällsliga konsekvenser

4.2.3.1 Medlingens klienter

Medlingens klienter är personer misstänkta för brott och målsägande samt parter i tvistemål. Utgående från den statistik som Institutet för hälsa och välfärd publicerat är det möjligt att för 2024 uppskatta antalet parter i brottmål till cirka 30 000 och antalet parter i tvistemål till cirka 1 100. Därtill hänvisades cirka 1 400 juridiska personer till medling. En stor del av medlingens klienter är unga personer. Av samtliga misstänkta som hänvisades till medling 2024 var 42 % under 21 år och cirka 17 % var under 15 år gamla. Majoriteten (73 %) av de misstänkta som hänvisas till medling är av manligt kön. Bland målsägande var könsfördelningen betydligt jämnare.

I propositionen föreslås det inga ändringar i förutsättningarna för medling eller medlingsförfarandet och de tjänsteleverantörer som producerar tjänsterna för klienterna ändras inte heller till följd av förslaget. Därför bedöms de direkta konsekvenserna av lagförslaget vara små för klienterna.

I propositionen föreslås det att bestämmelserna om medlingsbyråernas tillgång till information ska förtydligas. Syftet med ändringen är bland annat att främja det att det är klarare än tidigare för skolorna att ta initiativ till medling. Detta bedöms i någon mån öka mängden minderåriga och ungdomar som hänvisas till medling. Det bedöms att förtydligandet av bestämmelserna om tillgång till information förbättrar dataskyddet för medlingens klienter.

Eftersom klienterna huvudsakligen uträttar sina ärenden hos de tjänsteleverantörer och medlare som ordnar medlingstjänster är konsekvenserna för klienterna små av att det ämbetsverk som bär ansvaret för tillhandahållande av tjänsterna byts. För klienterna märks det ändrade ämbetsverket bland annat i att det är Rättstjänstbyrån som ansvarar för den riksomfattande kommunikationen i stället för Institutet för hälsa och välfärd. Därtill behandlas förvaltningsklagan gällande tjänsteleverantörer av Rättstjänstverket i stället för av Institutet för hälsa och välfärd. Det årliga antalet förvaltningsklagan har varit ytterst litet.

På längre sikt kan ändringen också ha andra konsekvenser för klienterna, vilka är beroende av eventuella åtgärder som Rättstjänstverket vidtar vid styrningen av medlingens tjänsteleverantörer.

4.2.3.2 Ekonomi- och skuldrådgivningens klienter

I propositionen föreslås det att ekonomi- och skuldrådgivningen överförs från rättshjälpsbyråerna till separata byråer för ekonomi- och skuldrådgivning. Ekonomi- och skuldrådgivningen mottog 2024 cirka 29 500 nya ärenden och behandlade cirka 28 500 ärenden. Mängden klienter har visat en växande trend de senaste åren. Klienterna betjänas vid 22 rättshjälpsbyråer och Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Klienterna kan kontakta ekonomi- och skuldrådgivarna per telefon eller via den elektroniska kundtjänsten. År 2024 kom cirka 49 % av klienterna via den elektroniska kundtjänsten och cirka 46 % tog kontakt per telefon.

Antalet ärenden som uträttas på byråerna är relativt litet. Enligt uppgifter hämtade ur ärendehanteringssystemet för ekonomi- och skuldrådgivning var antalet tidsbokningar för fysiskt besök 2024 cirka 5 300. Enligt en sex veckor lång uppföljning, som gjordes 2024, var antalet besök som gjordes utan tidsbokning litet. Under den perioden var antalet besök utan tidsbokning över 10 endast på 9 verksamhetsställen.

Därtill träffar personalen klienterna via videouppkoppling. Enligt uppgifter ur klientsystemet användes videouppkoppling 135 gånger för möten med klienter 2024. Det är dock osäkerhet förknippad med statistikföringen, vilket betyder att siffran endast kan anses vara riktgivande. Klienterna får därtill anonym chat-rådgivning.

Genom att ekonomi- och skuldrådgivningen separeras från rättshjälpstjänsterna beräknas klientens möjlighet att bli klient förenklas och för snabbas. Eftersom det är möjligt att avstå från jävskontrollerna av nya klienter blir det enklare och snabbare att bli klient vid ekonomi- och skuldrådgivningen. Detta gäller samtliga nya klienter, vilket årligen är 15–16 000. Enligt de statistiska uppgifter som hämtats ur ekonomi- och skuldrådgivningens klientsystem har dessutom årligen cirka 100–200 av ekonomi- och skuldrådgivningens klienter hänvisats till en annan byrå till följd av jäv på grund av rättshjälp. Tack vare ändringen kan de tas emot som klienter vid den byrå som de har sökt sig till och de blir inte tvungna att flytta över till en annan byrå.

Genom att kontrollerna av jäv försvinner blir det också möjligt att använda ekonomi- och skuldrådgivningens personalresurser på ett mer flexibelt sätt över byrågränserna. Det är möjligt att exempelvis skapa en riksomfattande telefontjänst för klienterna. Då har klienterna möjlighet att få ett klientförhållande snabbare än i nuläget. Förändringen i byråstrukturen förväntas inte påverka antalet klienter, men den beräknas göra det snabbare att kunna bli klient och att sköta ärenden när klientvolymerna av andra orsaker ökar.

Till följd av ändringen görs en sådan ändring i statsrådets förordning om Rättstjänstverket att det i förordningen föreskrivs om egna verksamhetsområdesgränser för byråerna för ekonomi- och skuldrådgivning. Ändringarna gällande byråernas områden bereds i samband med beredningen av förordningen. Ändringarna avses träda i kraft samtidigt som denna lagändring.

Grundandet av byråer för ekonomi- och skuldrådgivning samt antalet byråer påverkar inte klienternas möjlighet att uträtta ärenden genom besök. Detta beror på att byråerna är regionala administrativa enheter av vilka många har fler än ett verksamhetsställe och ändringen inte förutsätter ändringar i verksamhetsställets placering eller antal. Vid Rättstjänstverket pågår dock som ett separat projekt från grundandet av byråer för ekonomi- och skuldrådgivning i enlighet med resultatavtalet mellan justitieministeriet och Rättstjänstverket beredningen av ett förslag till utveckling av Rättstjänstverkets nätverk av verksamhetslokaler, vilket kan leda till ändringar i justitieministeriets förordning om Rättstjänstverkets verksamhetsställen.

Bedömningen av vilka konsekvenser ändringarna i förordningen har för klienterna görs i samband med beredningen av förordningen.

4.2.3.3 Rättshjälpsklienter

Enligt justitieministeriets bokslutsberättelse behandlade rättshjälpsbyråerna cirka 41 000 ärenden 2024. Propositionen bedöms endast ha ringa konsekvenser för rättshjälpsklienterna.

Enligt uppskattning kommer antalet situationer med jäv för klienterna att minska till följd av ändringarna i bestämmelserna både om ekonomi- och skuldrådgivningen och om verksamhetslokalerna. Klienterna får oftare än tidigare betjäning vid den byrå dit de har sökt sig, vilket betyder att de snabbare än tidigare kommer att omfattas av tjänsterna. Dessutom blir klientbetjäningssituationen snabbare, när antalet personer som omfattas av kontrollen för jäv minskar.

Året innan hänvisade rättshjälpsbyrån till följd av jäv rättshjälps klienter till en annan byrå eller till ett privat biträde sammanlagt cirka 2 400 gånger. Uppgiften grundar sig på en enkät med rättshjälpsbyråerna 2023 och kan endast anses vara riktgivande. Med den erhållna informationen är det inte möjligt att noggrant bedöma hur mycket jävssituationerna minskar eftersom siffran innehåller alla jävssituationer och inga specifikationer av om jävet berodde på klientförhållande till rättshjälpen, ekonomi- och skuldrådgivningen eller intressebevakningen finns att tillgå.

I propositionen föreslås det dessutom att hänvisandet av klienterna till en annan rättshjälpsbyrå utvidgas i de situationer då ärendet gäller andra frågor än domstolsfrågor (s.k. externa processuella ärenden). Till dessa hör exempelvis utarbetande av ett köpebrev eller bouppteckningsinstrument. År 2024 stod de externa processuella ärendena för 45 % av de ärenden som sköttes av offentliga rättsbiträden. Andelen domstolsärenden var cirka 18 % och telefonrådgivningen 37 %.

Enligt rättshjälpslagen har klienten rätt att välja sitt biträde när ärendet sköts vid domstol. Biträdet kan alltså enligt klientens val vara det offentliga rättsbiträdet eller ett privat biträde. Enligt rättshjälpslagen är det däremot ett offentligt rättsbiträde som biträder klienten när det är fråga om ett s.k. externt processuellt ärende. Det finns bestämmelser om undantag till detta i 14 § 2 mom. i lagen om Rättstjänstverket för de situationer då rättshjälpsbyrån inte kan ta sig an ärendet exempelvis på grund av jäv. Enligt momentet ska klienten innan han eller hon hänvisas till ett privat biträde hänvisas till den närmaste byrån, om den finns inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för uträttande av ärenden.

I propositionen föreslås det att klienten också ska kunna hänvisas till en annan byrå än den närmaste och inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för uträttande av ärenden. Eftersom alla ärenden inte kan skötas med distansförbindelse och alla klienter inte har möjlighet att använda distansförbindelser, är förutsättningen att det för klienten är möjligt att använda distansförbindelser. Därför ska rättshjälpsbyrån göra en bedömning av klientens situation innan han eller hon hänvisas till en annan byrå.

Det bedöms att propositionen i ringa utsträckning begränsar klienternas rätt att välja ett privat biträde som sitt biträde. Ändringen gäller dock inte ärenden som behandlas i domstol, vilket betyder att förslaget inte har konsekvenser för rätten att välja biträde i enlighet med förutsättningarna för en rättvis rättegång.

För klienterna blir betydelsen av den föreslagna ändringen i praktiken liten eftersom majoriteten av ärendena, cirka 70–80 %, enligt Rättstjänstbyråns uppskattning sköts per telefon. Det är också möjligt att använda videouppkoppling. Användningen av distansförbindelser har ökat betydligt de senaste åren, vilket betyder att betydelsen av var byrå är placerad har minskat. Strävan har också varit att utveckla Rättstjänstverkets verksamhetssätt på ett sådant sätt att klienterna allt oftare erbjuds möjlighet att om de så önskar sköta sina ärenden vid en byrå belägen på längre avstånd.

År 2024 skötte de offentliga rättsbiträdena cirka 18 500 externa processuella ärenden och de privata biträdena cirka 1 100 ärenden (Utredningen om arvoden till privata rättegångsbiträden. JM 2025:25). Enligt den information som insamlats av rättshjälpsbyråerna 2023 hänvisades klienterna cirka 2 100 gånger till en annan byrå. Av enkäten framgick inte hur många klienter som hänvisats till ett privat biträde. Eftersom de privata biträdena skötte cirka 1 100 ärenden 2024 kan man uppskatta att hänvisningarna till privata biträden i vilket fall som helst minskar med färre än 1 000, uppskattningsvis 550. Mängden minskar också till följd av att de situationer med jäv som kräver hänvisning bedöms minska.

För klienten blir det dessutom tydligare att ärendet sköts av ett privat biträde eftersom hänvisningen till ett privat biträde bör göras skriftligen.

4.2.3.4 Intressebevakningens klienter

I slutet av år 2024 var antalet klienter vid intressebevakningsbyråerna cirka 41 700. I propositionen föreslås inga ändringar i intressebevakningsbyråerna, men det föreslås ändringar i bestämmelserna om jäv för rättshjälp, vilket betyder att det är möjligt att avstå från kontrollerna av jäv mellan rättshjälpsbyråer och intressebevakningsbyråer som verkar i samma lokaler.

Enligt en rundfråga till intressebevakningsbyråerna gjord av Rättstjänstverket hösten 2025 kan man uppskatta att kontroll av jäv görs vid cirka hälften av de intressebevakningsbyråer som verkar i samma lokaler med rättshjälpsbyråerna. Eftersom alla byråer inte besvarade rundfrågan kan uppskattningen endast anses vara riktgivande.

Kontrollen av jäv görs för samtliga nya klienter hos intressebevakningen och om jäv observeras överförs skötseln av klientens ärenden till en annan byrå. Utgående från rundfrågan görs det årligen minst 2 700 kontroller av jäv och minst 130 gånger årligen är man tvungen att överföra klienten till en annan byrå till följd av att det uppstår jäv.

Om det inte är nödvändigt att göra en kontroll av jäv är det möjligt att snabbare börja sköta ärenden för intressebevakningens klienter och intressebevakningen för klienten kan skötas från den närmaste intressebevakningsbyrån.

4.2.3.5 Språkliga konsekvenser

Propositionen avses inte påverka de språkliga tjänsterna vid medling. I övergångsbestämmelserna föreslås det att de gällande avtalen med producenterna av medlingstjänster överförs som sådana till Rättstjänstverket. På de välfärdsområden och kommuner som producerar medlingstjänster tillämpas 3 § i språklagen (423/2003) och på övriga tjänsteleverantörer tillämpas 25 § i samma lag.

Inte heller förslagen gällande Rättstjänstverkets struktur beräknas ha några språkliga konsekvenser. En närmare utredning av de ändringar som gäller byrån på Åland finns i punkt 4.2.2.4. Konsekvenser för Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå

Bestämmelserna om byråernas områden meddelas i en separat förordning av statsrådet, för vilken ändringarna är under beredning och en separat bedömning av de språkliga konsekvenserna görs i samband med beredningen av förordningen.

4.2.3.6 Konsekvenser för olika människogrupper samt de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna.

Propositionen kan inte bedömas ha några direkta konsekvenser för olika människogrupper. Bestämmelserna om medlingsbyråernas rätt att få information beräknas i viss mån öka antalet initiativ som tas av undervisningsmyndigheterna, vilket betyder att förslaget kan förbättra barnens och ungdomarnas tillgång till medling.

Förslaget bedöms inte ha några konsekvenser för könen, utan de små konsekvenser propositionen har för rättshjälpens, intressebevakningens, ekonomi- och skuldrådgivningens samt medlingens klienter bedöms vara lika oberoende av klientens kön.

Propositionen bedöms inte ha några större konsekvenser för jämlik tillgång till tjänsterna. Ändringen av hänvisningen av rättshjälpens klienter kan också gälla personer som inte har möjlighet att sköta sina ärenden vid en byrå belägen på längre avstånd. Förslaget innehåller i dessa fall en möjlighet att hänvisa klienten till ett privat biträde.

Enligt artikel 6.3 c i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna har var och en som har blivit anklagad för brott rätt att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett. Jämfört med de gällande bestämmelserna begränsar ändringen av hänvisningen av rättshjälpens klienter i ringa mängd klientens rätt att välja ett privat biträde. Eftersom begränsningen endast gäller ärenden som inte behandlas i domstol har ändringen dock inga konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Alternativ för medling vid brott- och tvistemål och deras konsekvenser

5.1.1 Inledning

I propositionen föreslås det att ordnandet av medlingstjänster i brottmål och tvistemål överförs från social- och hälsovårdsministeriet till justitieministeriet. Förvaltningsområdenas lämplighet som ledande ministerium för medlingen har utretts närmare i kapitel 2.2.1. Ministerium som leder medling vid brott- och tvisteärenden samt organisering av medlingen i propositionen föreslås det också att det under justitieministeriets förvaltningsområde är Rättstjänstverket som ska ansvara för tillhandahållande av tjänsterna. Tjänsterna organiseras fortsättningsvis i enlighet med de gällande bestämmelserna genom att köpa in dem av tjänsteleverantörer.

En utvärdering av eventuella andra metoder för organisering av medlingstjänsterna gjordes i den av Institutet för hälsa och välfärd beställda utredningen ”Rikosasioiden ja eräiden riitaasioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle” (THL. Arbetspapper nr 31/2020). Ytterligare utvärderingar av de alternativ som lyftes fram i utredningen har gjorts i rapporten från styrgruppen för det av justitieministeriet och social- och hälsovårdsministeriet tillsatta projektet, där man utredde möjligheterna att överföra medlingen. ”Överföring av medling i brottmål till justitieministeriets förvaltningsområde” (JM. Utredningar och anvisningar 2021:10). Här nedan presenteras de viktigaste alternativen till tillhandahållande av tjänsterna inom justitieministeriets förvaltningsområde som lyftes fram i dessa sammanhang

5.1.2 Medlingstjänsterna som Rättstjänstverkets egen verksamhet

Styrgruppen föreslog att medlingspersonalen i samband med ändringen överförs till Rättstjänstverkets tjänst och att tjänsterna inte längre köps in uppdragsbaserat. Problem med det gällande organiseringssättet låg bakom detta förslag. Tjänsterna produceras av olika och olika stora serviceproducenter, som har varierande förvaltnings- och personalstruktur. Därför kan praxis och tillgång till tjänsterna variera på olika håll i landet. Personalens ställning kan också variera beroende på serviceproducenten. Lösningen på dessa problem ansågs vara att överföra tjänsterna till statens egen verksamhet. På grund av det som presenterats under Bedömning av nuläget (2.2.1) ingår alternativet inte i denna proposition.

5.1.3 Övriga myndigheter inom justitieministeriets förvaltningsområde

I den av Institutet för hälsa och välfärd utförda utredningen gjordes en utvärdering om tillhandahållande av medlingsverksamheten lämpar sig för Brottspåföljdsmyndigheten (RISE), Åklagarmyndigheten eller Domstolsverket. Åklagarmyndigheten ansvarar för att straffansvaret

förverkligas och Brottspåföljdsmyndighetens grundläggande uppgift är för sin del att verkställa straffen. I utredningen ansågs det att vardera myndighetens verksamhet är inriktad på den som utfört brottet. Eftersom den så kallade balansmodellen bör genomföras vid medling, det vill säga att vardera parten i medlingen är likvärdig, utelämnades dessa alternativ ur den fortsatta granskningen. Medlingstjänsten inkluderar dessutom tvistemål, som inte hör till Brottspåföljdsmyndighetens uppgiftsbeskrivning.

Domstolsverket är ett centralt ämbetsverk som har till uppgift att se till att domstolarna kan utöva dömande makt på ett högklassigt sätt och att domstolarnas förvaltning är effektivt och ändamålsenligt organiserad. Konfliktlösning hör till både Domstolsverkets och medlingsverksamhetens uppgifter. I utredningen ansågs det dock att medlingen vid brott- och tvistemål inte på ett naturligt sätt lämpar sig för Domstolsverket på grund av domstolarnas utpräglade oberoende och för att det vid medling vid brott- och tvistemål uttryckligen är fråga om konfliktlösning utanför domstolarna.

5.1.4 Självständigt ämbetsverk för medling

I Institutet för hälsa och välfärds utredning stannade man för att rekommendera att ett eget medlingsverk för tillhandahållande av medling grundas under justitieministeriets förvaltningsområde. Ämbetsverket skulle vara en del av ämbetsverket Specialmyndigheterna inom justitieförvaltningen, vars beredning pågick när utredningen skrevs. Specialmyndigheten inom justitieförvaltningen inledde sin verksamhet från och med början av 2025 och består av 11 självständiga myndigheter och en enhet som producerar förvaltningstjänster för dem. Bestämmelserna om ämbetsverket finns i lagen om specialmyndigheterna inom justitieförvaltningen (24/2024). Till det nya ämbetsverket hör bland annat Konsumenttvistenämnden, Jämställdhetsombudsmannen och Konkursombudsmannen.

I utredningen ansågs fördelen med ett självständigt ämbetsverk vara ämbetsverkets självständiga ställning, som stöd för medlingens identitet och utveckling av reparativ rättvisa. I de remissvar som inhämtades om styrgruppens rapport ansågs detta alternativ också vara ett bättre alternativ än överföring till rättshjälps- och intressebevakningen. I synnerhet representanterna för medlingsbyråerna understödde denna uppfattning. Styrgruppen ansåg dock att tillhandahållandet av medlingen enligt den s.k. principen med en aktör, där medlingspersonalen arbetar direkt för staten, mer realistiskt kan genomföras i samband med rättshjälps- och intressebevakningstjänsterna, där det finns färdiga strukturer för ordnande av verksamheten. Det är klarare att ordna verksamheten i ett ämbetsverk med en sektor, men ordnandet av verksamheten i ett ämbetsverk med cirka 100 personer där regionala strukturer saknas är problematiskt. Styrgruppen ansåg dessutom att det har varit möjligt att erbjuda tjänster med beaktande av respektive tjänsteforms särdrag inom den kommande strukturen för rättshjälp, intressebevakning samt ekonomi- och skuldrådgivning. Detta ansågs vara möjligt också för medlingstjänsternas del.

5.1.5 Riksomfattande organisation som serviceproducent

I Institutet för hälsa och välfärds utredning gjordes en utvärdering av om Brottsofferjouren (RIKU) kunde vara serviceproducent. Brottsofferjouren erbjuder stödtjänster till brottsoffer, deras närstående och vittnen i brottmål. Enligt utredningen har verksamheten gemensamma element med medlingen. Exempel på dessa är att arbetet med klienterna grundar sig på samarbete mellan frivilliga och professionell personal och att nätverket med lokaler täcker hela landet. Eftersom medling går ut på att hitta en balans mellan offret och den misstänkta ansågs det dock i utredningen att det inte är naturligt att placera medlingen vid Brottsofferjouren eftersom tjänsten tydligt är riktad till offren. Vid utredningen framkom det också att

Brottsofferjouren delvis har samma problem förknippade med oenhetlighet som man försöker hitta en lösning på för medlingens del.

5.2 Rättstjänstverkets struktur

För att genomföra de inbesparingskrav som ställts på ämbetsverken och förbättra verksamhetsförutsättningarna föreslås det ändringar i Rättstjänstverkets struktur. Alternativet är att inga ändringar görs i författningarna om Rättstjänstverkets struktur. I så fall kan de problem som beskrivits i kapitel 2.2.3. inte lösas och de inbesparingskrav som riktats till ämbetsverket inte uppnås.

5.3 Lagstiftning och handlingsmodeller i andra länder

De internationella tillvägagångssätten gällande medlingstjänsterna har beskrivits i Institutet för hälsa och välfärds utredning ”Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelun siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle”. THL:s arbetspapper 31/2020).

Enligt det varierar genomförandet av medling mellan olika länder. I vissa länder betonas offrets ställning mer och i andra förövarens perspektiv. I Finland har det ansetts vara viktigt att medlingen tjänar båda parter.

I den internationella jämförelsen hör medling som huvudregel under justitieministeriet och medlingen har en stark koppling till straffrättssystemet. Serviceproducenterna kan exempelvis vara polisen (England och Irland) eller kriminalvårdsväsendet (Österrike, Tjeckien och Ungern). I flera länder är det olika slags organisationer som producerar tjänsterna. I länder där medlingsverksamheten utgår från offret produceras tjänsterna av samma organisationer som har verksamhet förknippad med offren (Portugal). Även kommunerna kan ansvara för produktion av tjänsterna, såsom i Spanien.

De mest betydande likheterna har medlingsorganisationen i Finland med det norska medlingssystemet. I Norge har medlingen vid brottmål sedan 1991 verkat under justitie- och beredskapsdepartementet. Före det, när medlingsverksamheten inleddes, hörde den under hälso- och omsorgsdepartementets förvaltningsområde. Medlingsmyndigheten (Konfliktrådet) har en centralförvaltning och 12 regionala byråer. Organisationen består av cirka 140 anställda på heltid och cirka 450 lokala medlare. Medlingsmyndigheten har också uppgifter i anknytning till brottsbekämpning. Medlingsmyndigheten lyder under brottsbekämpningsavdelningen vid justitie- och beredskapsdepartementet.

Europarådet, Förenta Nationerna och Europeiska unionen har i flera olika sammanhang behandlat frågor kring medling. Gällande dessa kan man allmänt konstatera att medlingen anses ha en roll inom straffrättssystemet med bevarande av dess specialdrag inom reparativ rättvisa. De har dock inte gett några rekommendationer om det förvaltningsområde till vilket tillhandahållandet av medling ska höra eller vilken organisation som ska tillhandahålla medlingen. Vissa internationella rekommendationer tar särskilt ställning till frågorna kring medling vid våld i nära relationer.

6 Remissvar

Utkastet till proposition har varit på remiss i den offentliga utlåtandetjänsten under perioden 30.10- 5.12.2025. Utlåtande inhämtades av 64 instanser och 47 instanser gav ett utlåtande. En sammanfattning av utlåtandena har publicerats i januari 2026 (JM. Betänkanden och utlåtanden 2026:1).

Sammanlagt 47 remissinstanser gav ett utlåtande. Ett utlåtande inhämtades av 17 tjänsteleverantörer och medlingsbyråer, Social- och hälsovårdsministeriet, Inrikesministeriet, Finansministeriet, Utbildnings- och kulturministeriet, landskapet Åland, Institutet för hälsa och välfärd, Rättstjänstverket, Åklagarmyndigheten, Brottspåföljdsverket, Valvira, Polisstyrelsen, Utbildningsstyrelsen, Finlands Advokatförbund, Delegationen för medling vid brott, Rådet för brottsförebyggande, Garantistiftelsen samt personalorganisationer och organisationer inom branschen för medling vid brott.

Majoriteten av remissinstanserna tog ställning till överföringen av medlingen vid brott- och tvistemål. I utlåtandena gav instanserna på bred front sitt stöd för överföringen till justitieministeriets förvaltningsområde. Flera remissinstanser ansåg att medlingen bättre lämpar sig för justitieministeriets förvaltningsområde eftersom den kan anses utgöra en del av brottsbekämpningen och kriminalpolitiken. Många remissinstanser ansåg dock att det hade varit ett bättre alternativ att förstärka medlingstjänsterna och att målet i fortsättningen bör vara att medlingspersonalen övergår i Rättstjänstverkets tjänst.

Allmänt taget ansågs konsekvensbedömningen vara heltäckande. Finansministeriet lyfte fram att det av motiveringarna tydligare bör framgå om bestämmelserna gällande samarbetsförfarande mellan olika förvaltningsområden i 6 kap. i lagen om samarbete inom statens ämbetsverk och inrättningar har iakttagits vid beredningen. Motiveringarna har kompletterats med detta.

I utlåtandena fick förslagen om lagens tillämpningsområde (1 §), ordnande av medlingstjänster (7 §), övervakning av medling (7a §), medlingsbyråernas rätt till information (15, 16 och 25 §) samt tillämpning av offentlighetslagen (20 §) ett starkt stöd.

Enligt utkastet sänks författningsnivån för delegationen för medling vid brott. I stället för i lag föreskrivs namnet, tillsättande och mandatperioden i en förordning av statsrådet. Många remissinstanser meddelar att de stöder den lättare författningsnivån. Däremot ansåg majoriteten av dem som tog ställning till frågan att föreskrifterna om tillsättande av delegationen för medling vid brott fortfarande bör stiftas på lagnivå. Av denna åsikt var bland annat Institutet för hälsa och välfärd, Åklagarmyndigheten, Delegationen för medling vid brott, Rådet för brottsförebyggande, Rikoksettoman eläman tukisäätiö RETS samt flera medlingsbyråer och tjänsteleverantörer. Delegationens verksamhet ansågs vara en betydande och bra samarbetsstruktur och det ansågs att delegationens nödvändighet betonas om bestämmelsen bevaras på lagnivå. Några remissinstanser, bland annat social- och hälsovårdsministeriet och Brottsofferjouren, meddelade att de understöder förslaget. Vid den fortsatta beredningen gjordes bedömningen att samarbetet mellan olika instanser alltså är nödvändigt, men att formen inte nödvändigtvis kräver reglering på lagnivå och att det är ändamålsenligt att bestämmelserna om samarbete är flexibla. Därmed har det förslag som låg på remiss inte ändrats i denna proposition.

Enligt utkastet fogas en ny paragraf till lagen, enligt vilken personer anställda av tjänsteleverantören och medlarna har straffrättsligt tjänsteansvar. Flera remissinstanser, såsom Institutet för hälsa och välfärd, Delegationen för medling vid brott, Rådet för brottsförebyggande och ett flertal tjänsteleverantörer och medlingsbyråer ansåg att en ytterligare utvärdering av bestämmelsen bör göras och motiveringarna till den bör förtydligas. Det ansågs bland annat oklart om straffansvaret även gäller andra skyldigheter än sekretess. En remissinstans ansåg att namnet på paragrafen inte korrekt beskriver dess innehåll. En del remissinstanser ansåg å andra sidan att ändringen förbättrar kundernas rättsskydd. Vid den fortsatta beredningen gjordes bedömningen att bestämmelsen alltså är nödvändig. Namnet på paragrafen har ändrats och motiveringarna till förslaget har kompletterats utgående från responsen.

I medlingslagen föreslogs det övergångsbestämmelser gällande bland annat överföring av personalen, informationssystemet och avtalen. Remissinstanserna förhåller sig allmänt positiva till förslagen. Finansministeriet rekommenderade att övergångsbestämmelserna för personalen förenklas. Institutet för hälsa och välfärd ansåg att de skyldigheter gällande informationssystemet som gäller institutet bör begränsas. Övergångsbestämmelserna och motiveringar till dem har ändrats till följd av responsen.

Några remissinstanser tog ställning till förslagen om Rättstjänstverket. Den allmänna inställningen till ändringarna var positiv. Rättstjänstverket, Garantistiftelsen sr och Sovittelury/Kymin-Saimaan sovittelutoimisto stödde separering av ekonomi- och skuldrådgivningen från rättshjälpsbyråerna. Inställningen till bestämmelserna om rättshjälpsbyråernas jäv och hänvisning av klienten var också positiv.

Ålands landskapsstyrelse och Rättstjänstverket stödde ändringarna av bestämmelserna om ledningen av Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Julkiset oikeusavustajat ry ansåg att det för rättshjälpsbeslutens del kan vara problematiskt, om ledaren inte har behörighet som offentligt rättsbiträde. Föreningen ansåg också att det inte finns rättsnorm, om rättshjälpssekreteraren är tvungen att hänvisa ett ärende gällande ett rättshjälpsbeslut till ett offentligt rättsbiträde. Med anledning av responsen har förslaget till bestämmelse och dess motiveringar preciserats.

Andra justeringar och preciseringar har dessutom gjorts i propositionen.

I remissvaren presenterades det dessutom behov av ändringar i författningarna, som kräver en mer grundläggande lagstiftningsberedning än vad som är möjligt inom ramen för den här propositionen. Rättstjänstverket föreslog till exempel att Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå bör sammanslås med andra byråer för att trygga tjänsterna på Åland. Det skulle finnas ett verksamhetsställe, som fortsättningsvis är personalens tjänstgöringsplats, på Åland. Flera remissinstanser föreslog dessutom en mer omfattande omarbetning av medlingslagen.

7 Specialmotivering

7.1 Lag om medling vid brott och i vissa tvister

1 §. Lagens tillämpningsområde. Enligt propositionen ska det i 1 mom. i paragrafen för tydlighetens skull läggas till att lagen också tillämpas på personer under 15 år som är misstänkta för en *brottslig gärning*. Enligt formuleringen i gällande bestämmelse ordnas medling för *den misstänkte*. Eftersom en person under 15 år inte kan dömas för brott, kan de gällande bestämmelserna orsaka oklarhet om huruvida lagen även gäller personer under 15 år som är misstänkta för en *brottslig gärning*. Ett motsvarande begrepp används i förundersökningslagen (805/2011). Till exempel 3 kap. 5 § i förundersökningslagen innehåller bestämmelser om undersökning av en brottslig gärning.

Lagen om medling vid brott och i vissa tvister anger ingen åldersgräns, och på basis av förarbetet till lagen (RP 93/2005 rd och LaUB 13/2005 rd) kan man inte dra den slutsatsen att avsikten har varit att från lagens tillämpningsområde utesluta personer under 15 år som är misstänkta för en brottslig gärning. Den föreslagna ändringen påverkar inte den praktiska medlingsverksamheten, eftersom personer under 15 år enligt etablerad praxis har deltagit i medling redan under den gällande lagens giltighetstid.

5 §. Allmän ledning, styrning och övervakning. Det föreslås att paragrafen upphävs. I propositionen föreslås att uppgiften att ordna medling vid brott och i tvister överförs från Institutet för hälsa och välfärd, som finns inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, till Rättstjänstverket, som finns inom justitieministeriets förvaltningsområde. Enligt 7 § i lagen om Rättstjänstverket ankommer den allmänna ledningen och styrningen av samt tillsynen över Rättstjänstverkets verksamhet på justitieministeriet. Eftersom medlingen enligt propositionen ska höra till Rättstjänstverkets uppgifter, är det inte nödvändigt att särskilt föreskriva om justitieministeriets uppgift i fråga om medling.

6 §. Delegation. I propositionen föreslås att bestämmelserna i 6 och 7 § om delegationen för medling vid brott och skyldigheten att ordna tjänster ändras i syfte att förtydliga fördelningen av ansvaret mellan delegationen och Rättstjänstverket.

Det föreslås att 7 § i propositionen ändras så att skyldigheten att ordna medling vid brott och i vissa tvister ankommer på Rättstjänstverket i stället för på Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom föreslås att det till 7 § fogas en ny mening enligt vilken Rättstjänstverkets skyldighet att ordna tjänsten omfattar styrning och utveckling av och tillsyn över medlingen. Den gällande lagen innehåller ingen uttrycklig bestämmelse om att dessa uppgifter hör till Institutet för hälsa och välfärd. I förarbetena (RP 329/2014 rd) till lagen om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister (680/2015) har dock skyldigheten att ordna tjänsterna ansetts inkludera bland annat styrning, uppföljning och utvecklande av medlingstjänsterna.

Å andra sidan, enligt 6 § i gällande lag ska delegationen för medling vid brott styra, utveckla och övervaka medlingen på riksnivå. Bakgrunden till bestämmelsen är tidigare gällande bestämmelser enligt vilka sex regionförvaltningsverk ansvarade för ordnandet av tjänsterna. Eftersom ansvaret för ordnandet var uppdelat på flera aktörer, hade delegationen en viktig roll i styrningen och utvecklandet på riksnivå. När ansvaret för att ordna tjänsten övergick på Institutet för hälsa och välfärd förblev bestämmelsen om delegationen i kraft som sådan.

För att förtydliga bestämmelserna om styrning av medlingen föreslås att det till paragrafen fogas en uttrycklig bestämmelse om att ansvaret för ordnandet av tjänsterna omfattar styrning och utveckling av och tillsyn över medlingen. Syftet med delegationen i sin tur ska enligt förslaget vara mer allmän: att stödja utvecklingen och att främja samarbetet på riksnivå. Ändringen påverkar inte de uppgifter som övergår på Rättstjänstverket, eftersom dessa uppgifter även utan bestämmelse skulle anses höra till uppgiften att ordna tjänsterna. Ändringen är dock nödvändig för att fördelningen av ansvar och uppgifter mellan delegationen och Rättstjänstverket ska bli tydligare på lagstiftningsnivå.

Dessutom föreslås att bestämmelsen om delegationen uppdateras och ändras så att den blir mer flexibel. Bestämmelsen har varit i kraft oförändrad sedan medlingslagen trädde i kraft.

Utvecklingen av och ett smidigt genomförande av medlingsverksamheten förutsätter ett nära samarbete mellan å ena sidan de myndigheter inom olika förvaltningsområden som tar initiativ till medlingar, såsom polis, socialmyndigheter och skolor, och å andra sidan olika tjänsteleverantörer och organisationer. Enligt propositionen ska lagen fortsättningsvis innehålla bestämmelser om delegationen, men statsrådet ska fortfarande avgöra om samarbetet ska ske i form av en delegation eller på något annat sätt. Därför föreslås en mer allmänt formulerad bestämmelse, enligt vilken det i anslutning till justitieministeriet kan finnas en delegation för att stödja utvecklingen och främja samarbetet på riksnivå när det gäller medling. Delegationen ska finnas i anslutning till justitieministeriet på grund av den föreslagna ändringen av förvaltningsområde.

Det föreslås att bestämmelserna om delegationen ändras så att de blir mer flexibla än för närvarande på så vis att inte bara delegationens uppgift och sammansättning utan även dess namn och tillsättandet av den regleras genom förordning av statsrådet i stället för genom lag. Å andra sidan ska det till paragrafen fogas en bestämmelse enligt vilken bestämmelser om ordnandet av delegationens verksamhet utfärdas genom förordning av statsrådet.

Statsrådet har tillsatt en delegation för medling vid brott för perioden 1 augusti 2025–31 juli 2028. Enligt övergångsbestämmelserna i propositionen ska delegationen fortsätta till utgången av sin mandatperiod med den sammansättning i vilken statsrådets tillsatt delegationen genom sitt beslut av den 31 juli 2025. Delegationen ska dock finnas i anslutning till justitieministeriet från och med lagens ikraftträdande.

Det föreslås att paragrafens namn ändras, eftersom namnet på delegationen enligt propositionen ska bestämmas genom förordning av statsrådet.

7 §. Skyldighet att ordna tjänster. Det föreslås att denna paragraf ändras så att skyldigheten att ordna medling vid brott och i vissa tvister ankommer på Rättstjänstverket i stället för på Institutet för hälsa och välfärd. Motiveringen till ändringen anges i den allmänna motiveringen i propositionen.

Dessutom ska det till paragrafen fogas en ny andra mening på de grunder som anförs i specialmotiveringen till 6 §.

7 a §. Tillsyn över ordnandet av tjänster. Det föreslås att paragrafen upphävs.

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) har utövat tillsyn över ordnandet av medlingstjänster. Enligt förarbetena (RP 329/2014 rd) till lagen ska Valvira i praktiken övervaka att Institutet för hälsa och välfärd uppfyller sin skyldighet att se till att medlingstjänster är tillgängliga och ändamålsenligt genomförda i hela landet. Det är fråga om tillsyn i efterhand som baserar sig på eventuella klagomål och på vilken de bestämmelser om förvaltningsklagan i 8 a kap. i förvaltningslagen tillämpas. Enligt information från Valvira har verket under den period då bestämmelsen varit i kraft inte haft några klagomål som gällt tillsynen över ordnandet av medlingsverksamheten under behandling.

Den 1 januari 2026 övergick Valviras uppgifter på det rikstäckande Tillstånds- och tillsynsverket som inrättats och som det föreskrivs om i lagen om Tillstånds- och tillsynsverket (530/2025). Det nya Tillstånds- och tillsynsverket är ett rikstäckande, sektorsövergripande statligt verk. Verkets uppgifter gäller social- och hälsovårdsbranschen, miljöfrågor, arbetarskydd, räddningsväsendet, beredskap, utbildning, kultur och småbarnspedagogik samt företagsverksamhet inom vissa branscher.

Om tillsynen av Rättstjänstverket finns det ingen särskild lagstiftning, utan den allmänna tillsynen av detta verk handhas enligt lag av justitieministeriet, och på tillsynen tillämpas de allmänna bestämmelserna om förvaltningsklagan i förvaltningslagen. Uppgifterna i samband med ordnandet av medling vid brott och i tvister är så pass normala uppgifter vid statliga myndigheter att det inte på grund av dem anses nödvändigt att ange en separat tillsynsmyndighet. Därför föreslås att paragrafen upphävs.

8 §. Tillhandahållande av tjänsterna. Det föreslås att det inledande stycket i 1 mom. och 2 mom. i paragrafen ändras så att bestämmelserna gäller Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd. I övrigt föreslås inga ändringar i paragrafen.

11 §. Ordnande av kompletterande utbildning. Det föreslås att paragrafen ändras så att skyldigheten i fråga om utbildning gäller Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd. I övrigt föreslås inga ändringar i paragrafen.

12 §. Ersättning av statens medel. Det föreslås att paragrafens 2 mom. upphävs, eftersom det är onödigt. I statsbudgeten anvisas ett anslag för medlingsverksamheten, och i den detaljerade indelningen av budgeten tilldelas Rättstjänstverket anslaget. Av denna anledning är en separat bestämmelse om ersättning av statens medel onödig.

Det föreslås att 3 och 4 mom. i paragrafen ändras så att bestämmelserna gäller Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd. I övrigt föreslås inga ändringar i paragrafen.

12 a §. Redovisning av kostnaderna samt återbetalning och omfördelning av ersättning som betalats av statens medel. Paragrafens 1 mom. i paragrafen ska ändras så att tjänsteleverantörerna åläggs att lämna sin redovisning av kostnaderna till Rättstjänstverket i stället för till Institutet för hälsa och välfärd. Formuleringen ändras så att det framgår tydligare att bestämmelsen är förpliktande.

Det föreslås att 2 mom. i paragrafen ändras så att Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd får dela ut återbetalade anslag. Dessutom föreslås att justitieministeriet i stället för social- och hälsovårdsministeriet ska underrättas om den andel av anslaget som har omfördelats. En motsvarande ändring i bestämmelsen om lämnande av uppgifter föreslås i 3 mom. i paragrafen.

I övrigt föreslås inga ändringar i paragrafens innehåll.

12 b §. Tillämpning av statsunderstödslagen. Det föreslås att 2 mom. i paragrafen ändras så att Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd betraktas som statsbidragsmyndighet.

14 §. Platsen för medling. Det föreslås att 4 mom. i paragrafen ändras så att det är Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd som fattar det beslut som avses i momentet.

15 §. Utredning av förutsättningarna för medling samt beslut om medling. I propositionen föreslås att det i denna paragraf läggs till ett nytt 2 mom., som på ett uttryckligt sätt föreskriver om medlingsbyråns rätt att få information. Medlingsbyrån ska ha rätt att oberoende av sekretessbestämmelserna få den information som behövs för att den ska kunna sköta de uppgifter som anges i 1 mom. Till dessa uppgifter hör att bedöma om ärendet lämpar sig för medling och att besluta om medling ska inledas. Bestämmelsen är nödvändig för att säkerställa medlingsbyråns rätt att få information. Den gällande lagen innehåller ingen uttrycklig bestämmelse om rätten till sekretessbelagd information. Av skäl som beror på offentlighetslagen föreslås att det införs uttryckliga bestämmelser om detta och att grundlagsutskottets utlåtandep Praxis iaktas i frågan.

Den information som medlingsbyråerna behöver består vanligtvis av namn, personbeteckning, adress, partens ställning, den misstänktes brottsbeteckning, en beskrivning av tvisten och platsen för händelsen. Personuppgifterna är de viktigaste uppgifterna. En del av informationen kan också bestå av personuppgifter som tillhör särskilda kategorier av personuppgifter, såsom hälsouppgifter, eller information som är känslig i konstitutionellt hänseende, såsom information om misstänkt brottsbeteckning. Vilken information som behövs varierar också från fall till fall, varför det inte är möjligt att i lagen införa en detaljerad och heltäckande förteckning. Det

föreslås dock att information som gäller brottsmisstanke ska nämnas uttryckligt, på grund av artikel 10 i den allmänna dataskyddsförordningen. Av ovannämnda skäl begränsas rätten till information så att den gäller endast information som är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling.

Rätten till information i detta skede är mer begränsad än i den situation som avses i 16 § 1 mom. 2 punkten och där informationen behövs för att genomföra medlingsprocessen efter att det har beslutats att medling ska genomföras i ärendet. En myndighet ska få ge information när den tar det initiativ till medling som avses i 13 §. Dessutom ska medlingsbyrån enligt denna punkt i lagen vid behov få begära ytterligare information för bedömningen av förutsättningarna för medling. Bestämmelser om avgiftsfrihet för informationen ska fortsättningsvis finnas i lagens 25 §.

På behandlingen av personuppgifter i samband med medling ska bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 (den allmänna dataskyddsförordningen) tillämpas. Den rättsliga grunden för behandlingen av personuppgifter ska vara artikel 6.1 e i den allmänna dataskyddsförordningen, det vill säga att behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse. Den uppgift av allmänt intresse till vilken behandlingen av personuppgifter är relaterad utgörs av medling i en tvist eller vid ett brott, en uppgift som det föreskrivs om i lag och som sköts av offentliga eller privata tjänsteleverantörer. Genom den föreslagna bestämmelsen om rätten till information används det nationella handlingsutrymmet i enlighet med artikel 6.2 och 6.3 i den allmänna dataskyddsförordningen för att utfärda mer exakta bestämmelser om den behandling av personuppgifter som avses i punkt 1 e.

Enligt artikel 9.1 i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av särskilda kategorier av personuppgifter i regel förbjuden, om inget av de i artikel 9.2 föreskrivna undantagen från förbudet att behandla dessa uppgifter kommer i fråga. I samband med medling skulle inte sådana personuppgifter behandlas i alla fall. I de fall där det i samband med medling skulle vara nödvändigt att behandla uppgifter som hör till en enskild särskild kategori av personuppgifter, till exempel hälsouppgifter, skulle man på behandlingen direkt tillämpa bestämmelserna i den allmänna dataskyddsförordningen och i dataskyddslagen (1050/2018). I enlighet med artikel 9.2 g är då behandlingen av personuppgifter som hör till en särskild kategori av personuppgifter nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av medlemsstatens nationella rätt, det vill säga medlingslagen. Artikel 9.2 g förutsätter dessutom att lagstiftningsåtgärden står i proportion till det eftersträfvade syftet, är förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehåller bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. I detta fall kompletteras denna punkt i den allmänna dataskyddsförordningen av 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen (1050/2018), enligt vilken det förbud att behandla dessa uppgifter som föreskrivs i artikel 9.1 inte tillämpas på sådan behandling av uppgifter som regleras i lag eller som föranleds av en uppgift som direkt har ålagts den personuppgiftsansvarige i lag. I paragrafens 2 mom. föreskrivs det i enlighet med kraven i artikel 9 om särskilda skyddsåtgärder i samband med behandlingen, åtgärder som den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet är skyldiga att vidta. Enligt det föreslagna momentet krävs för behandling av personuppgifter som hör till en särskild kategori av personuppgifter också att informationen är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling.

Enligt artikel 10 i den allmänna dataskyddsförordningen får behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och överträdelser eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder enligt artikel 6.1 endast utföras under kontroll av myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga

skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Ett fullständigt register över fällande domar i brottmål får endast föras under kontroll av en myndighet. Det föreslagna momentet om rätten till information grundar för medlingsbyråerna en rätt att behandla personuppgifter som rör brottsmisstankar och som är betydelsefulla med tanke på medlingen till de delar som de är nödvändiga för skötseln av deras uppgifter. Dessa uppgifter ska på grund av kravet i artikel 10 nämnas uttryckligt i bestämmelsen. Dessutom ska rätten att behandla uppgifterna grunda sig på 7 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen. I enlighet med 2 mom. i samma paragraf ska de skyddsåtgärder som avses i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen tillämpas även på behandling av personuppgifter som rör brottsmisstankar.

Den behandling av personuppgifter som ska utföras av medlingsbyråerna och som rör brottsmisstankar avviker från det ursprungliga ändamålet med insamlingen av dessa uppgifter. Om ändamålet med insamlingen finns bestämmelser i 1 § 1 mom. i lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018, dataskyddslagen avseende brottmål). Bestämmelserna i dataskyddslagen avseende brottmål tillämpas till exempel på polisen och Åklagarmyndigheten, som kan vara de i momentet avsedda myndigheter som tagit initiativ till medling. I 5 § i dataskyddslagen avseende brottmål föreskrivs det om kravet på ändamålsbegränsning. Enligt 2 mom. i denna paragraf får personuppgifter som har samlats in för ett ändamål som anges i 1 § 1 eller 2 mom. i lagen behandlas för något annat än ett i momentet angivet ändamål endast om det föreskrivs om behandlingen i lag. I detta fall uppfyller den föreslagna lagstiftningen om rätten till information kravet på att det ska föreskrivas om behandlingen i lag.

När det gäller tvister avviker de föreslagna bestämmelserna från det krav på ändamålsbegränsning som det föreskrivs om i artikel 5.1 b i den allmänna dataskyddsförordningen. De föreslagna bestämmelserna om rätt till information innebär att medlingsbyråerna för skötsel av sin uppgift kan få personuppgifter som en myndighet samlat in för behandling av en tvist. Genom den i bestämmelserna föreslagna begränsningen om att informationen måste vara nödvändig sörjer man för att momentet samtidigt utgör en nödvändig och proportionell åtgärd som syftar till att säkerställa medlingsförfarandet och den registrerades rättigheter, på det sätt som artikel 6.4 och artikel 23.1 f och i i den allmänna dataskyddsförordningen kräver. De ovannämnda skyddsåtgärderna som avses i bestämmelserna i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen uppfyller också kravet på skyddsåtgärder i artikel 23.2 i dataskyddsförordningen.

16 §. Medlingsbyråns uppgifter i anslutning till medlingsförfarandet. I 2 punkten i denna paragraf föreskrivs om inhämtande av information som är nödvändig för medlingen efter att beslutet om att medling ska genomföras i ärendet har fattats. Det föreslås i propositionen att 2 punkten preciseras så att informationen kan inhämtas oberoende av sekretessbestämmelserna. Precisionen behövs för att det av bestämmelsen uttryckligen ska framgå att rätten gäller trots sekretessbestämmelserna. För att beakta krav som följer av grundlagen ska det dessutom föreskrivas att endast information som är nödvändig för medlingen får inhämtas. Eftersom den information som behövs vid medling varierar från fall till fall, är det inte möjligt att i lagrummet införa en förteckning över all information som behövs. Uppgifter som rör brott är dessutom känsliga, och ibland kan de innehålla personuppgifter, som hör till de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i den allmänna dataskyddsförordningen. Av denna anledning fogas nödvändighetsvillkoret till bestämmelsen, i enlighet med grundlagsutskottets utlåtandepraxis.

Den information som behövs för medlingen kan finnas till exempel i en polisanmälan, ett läkarutlåtande, en handling från ett försäkringsbolag eller ett domstolsbeslut. En typisk sådan handling är till exempel ett läkarutlåtande om den skada som orsakats. Det är således fråga om

exempelvis sådan behandling av hälsouppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen och som enligt artikel 9.2 g kräver extra skyddsåtgärder. Av denna anledning föreslås att samtyckeskravet enligt bestämmelsen bibehålls. Dessutom har de motiveringar till 15 § 2 mom. som rör behandlingen av personuppgifter och extra skyddsåtgärder betydelse även i fråga om den föreslagna 2 punkten i 16 § 1 mom.

Vidare föreslås att bestämmelsen om samtycke kompletteras genom ett nytt 2 mom. i paragrafen. Detta moment ska innehålla en materiell hänvisning enligt vilken artikel 7 i dataskyddsförordningen tillämpas på villkoren för det samtycke som avses i 1 mom. 2 punkten. Eftersom samtycke inte ska utgöra rättslig grund för behandlingen av personuppgifter, utan en extra skyddsåtgärd, är villkoren i artikel 7 i den allmänna dataskyddsförordningen i princip inte tillämpliga. Av denna anledning behövs den materiella hänvisningen.

Det föreslås att ordet *medgivande* i 2 mom. i den svenskspråkiga paragrafen ändras till ordet *samtycke*, som har använts på andra ställen i den gällande lagen och i artikel 7 i den svenskspråkiga dataskyddsförordningen.

20 §. Sekretess och tystnadsplikt. Det föreslås att formuleringen i 1 mom. i denna paragraf preciseras och förtydligas. I propositionen föreslås att det föreskrivs särskilt om tillämpningen av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (offentlighetslagen) på tjänsteleverantörerna och de frivilliga medlarna. För de frivilliga medlarnas del föreslås ingen ändring i bestämmelsens innehåll.

Den gällande bestämmelsen förtydligas så att offentlighetslagen för tjänsteleverantörernas del inte endast tillämpas i fråga om sekretessen för handlingar och tystnadsplikten, utan att lagen i dess helhet tillämpas på dem när de utför uppgifter enligt medlingslagen.

Offentlighetslagen är en allmän förvaltningslag som tillämpas även utan särskild bestämmelse på privata tjänsteleverantörer och myndigheter enligt offentlighetslagens allmänna tillämpningsbestämmelser. Men på privata tjänsteleverantörer tillämpas den endast när dessa utövar offentlig makt. För myndigheternas del finns ingen sådan begränsning. Eftersom både privata tjänsteleverantörer och myndigheter, såsom kommuner och välfärdsområden, tillhandahåller medlingstjänster, ska offentlighetslagen tillämpas på alla tjänsteleverantörer i samma omfattning, oavsett om tjänsteleverantören är privat eller en myndighet. Detta är motiverat, eftersom de i fråga om medlingen har samma lagstadgade uppgifter.

Bestämmelserna om de frivilliga medlarnas tystnadsplikt och sekretessen för de handlingar som dessa innehar ska ha samma sakinnehåll som de gällande bestämmelserna. De frivilliga medlarna är inte anställda av medlingsbyrån, och det bedöms att de uppgifter som medlarna har enligt lagen inte kräver utövande av offentlig makt, åtminstone inte på ett sådant sätt att offentlighetslagen i princip på basis av dess tillämpningsområde ska tillämpas på de frivilliga medlarnas uppgifter. Å andra sidan bedöms det inte heller att de frivilliga medlarnas uppgifter kommer att kräva tillämpning av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet i dess helhet, eftersom de frivilliga medlarnas uppgift begränsar sig till enskilda medlingar som medlingsbyrån tilldelar dem. Uppgiften kräver dock konfidentialitet, och därför föreslås det i propositionen att bestämmelserna i offentlighetslagen tillämpas i fråga om tystnadsplikten i anknytning till de frivilliga medlarnas medlingsuppdrag och i fråga om de sekretessbelagda handlingar som dessa medlare innehar.

Det föreslås att 2 mom. i paragrafen ändras så att de bestämmelser om utlämnande av uppgifter i momentets andra mening gäller Rättstjänstverket i stället för Institutet för hälsa och välfärd.

Det föreslås att det till paragrafen fogas ett nytt 4 mom. med bestämmelser om beviljande av forskningstillstånd i fråga om databasen i det riksomfattande informationssystem som medlingsbyråerna använder.

Enligt gällande praxis utvecklar och förvaltar Institutet för hälsa och välfärd ett klientinformationssystem som tjänsteleverantörerna ska använda för att registrera information och beslut som gäller medlingsklienterna och medlingsprocessens gång. Tjänsteleverantörerna är självständiga personuppgiftsansvariga och ansvarar för att uppgifterna i informationssystemet är korrekta. Tjänsteleverantörerna ska också förbli självständiga personuppgiftsansvariga. Institutet för hälsa och välfärd får nödvändig anonym statistisk information från informationssystemet, men har inte tillgång till klienternas personuppgifter. När medlingsuppgifterna övergår från Institutet för hälsa och välfärd på Rättstjänstverket övergår också ansvaret för att förvalta och utveckla informationssystemet på Rättstjänstverket. Fördelningen av personuppgiftsansvaret behandlas närmare i punkt 4.2.2.8 Konsekvenser för informationshanteringen.

Det tillstånd som enligt 28 § i offentlighetslagen behövs för att använda information som finns i informationssystemets databas för vetenskaplig forskning ska enligt gällande bestämmelser erhållas separat av alla 17 tjänsteleverantör. Detta leder till att forskningsarbetet går långsammare, och det påverkar forskarnas vilja att delta i forskningsprojekt om medling. Under de senaste åren har det genomförts några forskningsprojekt, och det kan anses sannolikt att det fortsättningsvis finns behov av forskning om medling. För att processen för forskningstillstånd ska gå snabbare föreslås att Rättstjänstverket i stället för tjänsteleverantörerna ger tillståndet till att ta del av uppgifter ur det riksomfattande informationssystemets informationsresurs. När det gäller andra uppgifter som behövs i forskningsprojekt ska tillstånd fortfarande begäras av tjänsteleverantörerna.

För forskningstillstånd ska det fortsättningsvis krävas att de villkor som anges i 28 § i offentlighetslagen ska vara uppfyllda, och till denna del föreslås inga ändringar av nuläget. Till Rättstjänstverkets uppgifter hör att förvalta och utveckla systemet, varför verket har tillräckliga kunskaper om arten av uppgifterna i databasen med tanke på bedömningen av förutsättningarna för beviljande av tillstånd. Att beviljandet av tillstånd koncentreras till Rättstjänstverket bedöms därför inte orsaka några förändringar av klienternas integritetsskydd. När den bedömning som gäller beviljande av tillstånd görs av en aktör i stället för av 17 tjänsteleverantörer blir tillståndspraxisen samtidigt mer enhetlig.

21 a §. *Ansvar hos tjänsteleverantörers personal och medlare.* Det föreslås att det till lagen fogas en ny paragraf som föreskriver om det straffrättsliga ansvaret och skadeståndsskyldigheten för medlare och för personer som är anställda hos en tjänsteleverantör och som deltar i uppgifter enligt medlingslagen.

Grundlagsutskottet har framhållit att när tjänster som hör till det allmännas organiseringsansvar läggs ut på en privat tjänsteleverantör ska man genom bestämmelser säkerställa att kraven på rättssäkerhet och god förvaltning i 124 § i grundlagen uppfylls. Detta kräver att man vid behandling av ett ärende iakttar de allmänna förvaltningslagarna och att de som handlägger ärenden handlar under tjänsteansvar (GrUU 11/2006 rd, GrUU 8/2014, GrUU 16/2016 rd).

Lagutskottet har i sitt betänkande om medlingslagen (LaUB 13/2005 rd) framhållit som sin uppfattning att den som är ansvarig för medlingsverksamheten, medlingshandledaren och medlaren är personer som utövar offentlig makt enligt 40 kap. 11 § 5 punkten i strafflagen och att bestämmelserna om tjänstebrott begångna av tjänstemän i 40 kap. i strafflagen därmed kan

tillämpas på dem. Enligt detta lagrum gäller straffansvaret för bland annat de lagstadgade beslut som medlingsbyråerna fattar om att inleda och avbryta medling.

Medlarna har också uppgifter som inte nödvändigtvis innefattar utövning av offentlig makt. Enligt 17 § ska medlaren bland annat ordna medlingsmöten med parterna, medla opartiskt och med respekt för parterna, informera parterna om tillgänglig rättshjälp och andra tjänster och ta fram en handling över parternas överenskommelse till följd av medlingen och bekräfta handlingen med sin underskrift. Till uppgifterna hör inte exempelvis att lösa tvisten mellan parterna eller skuldfrågor, och inte heller att fatta andra beslut som berör parterna, utan parterna fattar själva besluten om överenskommelserna. De kan också själva besluta om de deltar i medlingen.

Medlingen har dock drag på grund av vilka det allmännas ansvar för medlingen ska bedömas. För medlarna har det föreskrivits skyldighet att i medlingssituationer vara opartiska, och de har i lag föreskriven sekretess- och tystnadsplikt. Medlarens uppgift är till sin natur sådan att det hör till att sörja för att de i lag föreskrivna förutsättningarna för medling gäller även under medlingen och att vid behov hänskjuta ett eventuellt avbrytande av medlingen till medlingsbyrån. Dessutom, även om det i medlingslagen inte finns några bestämmelser om hur en förlikning som uppnåtts under medlingen påverkar straffprocessen, kan förlikningen i sig påverka straffprocessens gång. Detta kan vara betydelsefullt med tanke på påföljden. I och med förlikningen kan man bland annat begränsa förundersökningen eller lindra straffet (RP 130/2024 rd, s. 5). Enligt lagstiftningen hör uppgiften att ordna och finansiera medlingen till det allmännas uppgifter liksom den utbildning som anknyter till medlingen. Det bedöms att de ovan anförda aspekterna innebär att medlarens lagstadgade ansvar är så pass stort att det straffrättsliga ansvaret för dem som sköter medlingsuppgifter bör omfatta även andra uppgifter än de som gäller utövning av offentlig makt. Detta ska gälla både personer som är anställda hos en tjänsteleverantör och frivilliga medlare när dessa sköter de uppgifter som avses i medlingslagen.

Medlingstjänsterna baserar sig till stor del på frivilliga medlares verksamhet. Det bedöms att en utvidgning av straffansvaret så att det omfattar även andra uppgifter än utövning av offentlig makt inte i någon betydande mån påverkar de frivilligas vilja att bli medlare. Medlarnas ansvar eller uppgifter förändras inte på grund av bestämmelsen, och för de frivilliga ordnar medlingsbyråerna utbildning, och i denna har även hittills medlarnas skyldigheter och ansvar, såsom opartiskhet och tystnads- och sekretessplikt, betonats. Även rekryteringen av nya frivilliga är en process i flera steg där uppgifterna och ansvaret tas upp. Enligt erfarenheter förhåller sig medlarna också ansvarsfullt till sin uppgift. Institutet för hälsa och välfärd får till exempel mycket sällan några klagomål som rör medlare. Under de senaste åren har antalet varierat från noll till två per år. Framöver är det nödvändigt att i utbildningen också behandla frågor som gäller det straffrättsliga tjänsteansvaret.

22 §. *Behandling av tvister som gäller avtal om ordnande av medling.* Efter att lagen om medling vid brott och i vissa tvister stiftades har förvaltningsprocesslagen (586/1996) upphävts genom lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Paragrafens hänvisning till förvaltningsprocesslagen ändras till en hänvisning till lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

23 §. *Sökande av ändring.* Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras till en informativ bestämmelse om ändringssökande. På sökande av ändring i förvaltningsbeslut tillämpas direkt lagen om rättegång i förvaltningsärenden, på både Rättstjänstverkets och medlingsbyråns förvaltningsbeslut, och det behövs ingen materiell särskild bestämmelse. I förvaltningsbeslut som har fattats med stöd av medlingslagen ska ändring fortsättningsvis sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen, så den föreslagna bestämmelsen innebär ingen förändring av nuläget. I gällande lag finns vissa undantagsbestämmelser i fråga om sökande av ändring. Till dessa hör

bestämmelsen i 12 b § 1 mom. 15 punkten om ändringssökande i statsbidragsärenden och bestämmelsen i 20 § 3 mom. om ändringssökande i lagen om offentlighet. I denna proposition föreslås inga ändringar av dem.

Det föreslås att 2 mom. i paragrafen upphävs som onödig, eftersom en motsvarande bestämmelse redan finns i 107 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Enligt denna får ändring i förvaltningsdomstolens beslut sökas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

25 §. Avgiftsfrihet i fråga om handlingar. I propositionen föreslås att paragrafens innehåll begränsas så att det gäller endast rätten att få handlingar avgiftsfritt. Ändringen är nödvändig bland annat på grund av att formuleringen i den gällande paragrafen kan orsaka oklarhet om huruvida det också är fråga om en bestämmelse som gäller rätten att få information. Om medlingsbyråernas rätt att få information ska det enligt propositionen föreskrivas om uttryckligt, i det nya 2 mom. i 15 § och i den föreslagna ändringen av 16 § 1 mom. 2 punkten.

Till de avgiftsfria handlingarna ska fortsättningsvis höras de handlingar som avses i 16 § 1 mom. 2 punkten och som erhålls från polisen, åklagare och domstolar. På grund av ändringen kommer avgiftsfriheten att omfatta också andra aktörer som byråerna har rätt att få information från. Till dessa hör exempelvis försäkringsbolagen. Eftersom det är fråga om enstaka handlingar som behövs ganska sällan, förväntas inte ändringen ha några konsekvenser för de aktörer som lämnar handlingarna. De behövliga handlingarna har i praktiken erhållits avgiftsfritt redan under den gällande lagens giltighetstid.

Avgiftsfriheten ska också omfatta de handlingar som erhålls av myndigheter som tar initiativ till en medling. När det gäller dessa handlingar föreslås bestämmelser om erhållandet av information i det nya 2 mom. i 15 §. Inte heller i fråga om dessa förväntas ändringen ha några konsekvenser för myndigheternas verksamhet, eftersom informationen i praktiken har erhållits avgiftsfritt redan under den gällande lagens giltighetstid.

Även om avgifterna för handlingar inte har visat sig vara en problematisk fråga i det praktiska arbetet är paragrafen fortsättningsvis nödvändig för att säkerställa en smidig tillgång till information. Det föreslås också att paragrafens rubrik ändras.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

I 1 mom. i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska det föreskrivas om lagens ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Enligt det föreslagna 2 mom. ska 5 a och 5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994) tillämpas på ställningen för de anställda i arbetsavtalsförhållande som sköter sådana uppgifter som övergår på Rättstjänstverket. Vidare ska det föreskrivas att anställningsförhållandet för de anställda i arbetsavtalsförhållande som överförs från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket vid ikraftträdandet av lagen blir ett tjänsteförhållande.

Ändringen berör i praktiken utvecklingschefen och en specialsakkunnig, som sköter medlingsuppgifter som huvudsyssla i ett arbetsavtalsförhållande som de ingått med Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom har Institutet för hälsa och välfärd hand om förvaltningen och utvecklingen av det informationssystem (Sopu) som medlingsbyråerna och medlarna använder. Uppgifterna relaterade till informationssystemet sköts av ett team som också ansvarar för andra ärendehanteringssystem som används vid Institutet för hälsa och välfärd. För förvaltningen och

utvecklingen av Söpu-systemet har ingen person utsetts, så överföringen kommer inte att gälla dem som sköter dessa uppgifter.

Den föreslagna bestämmelsen behövs, eftersom de personer som sköter dessa uppgifter är anställda i ett arbetsavtalsförhållande och utan övergångsbestämmelse skulle inte bestämmelserna om omstrukturering av funktioner inom statsförvaltningen i statstjänstemannalagen (750/1994) tillämpas på dem. Avsikten är att trygga de anställdas likställdhet vid förändringarna så att omställningsskyddet förverkligas i enlighet med statstjänstemannalagen oberoende av anställningsslag.

Personalen vid Rättstjänstverket har ett tjänsteförhållande. Eftersom det är ändamålsenligt att det i en statlig organisation finns endast ett anställningsslag föreslås att anställningsslaget för den personal som överförs ändras direkt med stöd av bestämmelsen utan några separata åtgärder. På grund av tillämpningen av 5 a § i statstjänstemannalagen förflyttas personalen i samband med omstruktureringen av funktioner inom statsförvaltningen till Rättstjänstverket, dit uppgifterna överförs. Personer som utnämns till en uppgift för viss tid förflyttas till Rättstjänstverket för den tid anställningsförhållandet på viss tid varar. De anställda får överföras utan att de samtycker till det, om tjänsten överförs inom eller till personens pendlingsområde. Med pendlingsområde avses ett område enligt 10 § i lagen om ordnande av arbetskraftsservice (380/2023).

På de personer som överförs ska dessutom tillämpas de bestämmelser i statens tjänste- och arbetskollektivavtal som säkerställer att de som är anställda i ett arbetsavtalsförhållande bevarar sina anställningsförmåner. Bland annat när det gäller fastställandet av rätten till semester och semesterpenning ska det anses att anställningsförhållandet fortgår utan avbrott.

I 3 mom. ska det föreskrivas om överföringen av anhängiga ärenden. De ärenden som är anhängiga vid Institutet för hälsa och välfärd, ingångna avtal och förbindelser samt de rättigheter och skyldigheter som följer av dem övergår vid ikraftträdandet av denna lag på Rättstjänstverket. Detta gäller bland annat avtal som ingåtts med tjänsteleverantörer om tillhandahållande av medlingstjänster. Avtalen övergår från Institutet för hälsa och välfärd på Rättstjänstverket direkt med stöd av lagen.

För tydlighetens skull föreslås att det i 4 mom. föreskrivs att de rättigheter och skyldigheter som Institutet för hälsa och välfärd har i de ärenden som gäller medling upphör vid ikraftträdandet av lagen. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar dock för alla förpliktelser som föranleds av institutets verksamhet före ikraftträdandet.

I 5 mom. ska det föreskrivas att den äganderätt som Institutet för hälsa och välfärd har till det riksomfattande informationssystem som medlingsbyråerna använder övergår på Rättstjänstverket vid ikraftträdandet av lagen. Samtidigt ska de skyldigheter som hänför sig till informationssystemet, såsom förvaltning och utveckling av det, övergå på Rättstjänstverket.

Till bestämmelsen föreslås ett undantag, enligt vilket äganderätten och skyldigheten att sörja för nödvändig förvaltning av systemet kvarstår hos Institutet för hälsa och välfärd mot skälig ersättning i högst två år, om Rättstjänstverket så kräver. En förutsättning för att verket ska kunna kräva det är dock att tryggheten av kontinuiteten förutsätter det. Bestämmelsen behövs, eftersom det tekniska underhållet och utvecklingen av systemet inom justitieförvaltningen, till skillnad från inom Institutet för hälsa och välfärd, anskaffas av en leverantör som bestäms genom en konkurrensutsättning enligt lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016) (upphandlingslagen). Anskaffningen av informationssystemet genomförs som en del av

överföringen av medlingen, och målet är att informationssystemet kan användas genast efter att lagen trätt i kraft.

Vid beredningen av upphandlingarna finns det dock skäl att även vara beredd på exempelvis att behandlingen av eventuella besvär kan leda till att upphandlingen drar ut på tiden. Medlingsbyråernas uppgifter kräver att informationssystemets funktion är säkerställd även i förändringssituationen. Under övergångsperioden ska Institutet för hälsa och välfärd sköta de nödvändiga uppgifterna i samband med förvaltningen av systemet och övergången, och Rättstjänstverket ska ersätta de rimliga kostnaderna för dessa uppgifter.

Som ett alternativ till särskilda bestämmelser har ett temporärt arrangemang enligt 153 § i upphandlingslagen bedömts. En upphandling enligt upphandlingslagen skulle sannolikt vara en direktupphandling, vilket skulle innebära att kostnaderna kunde bli högre. På grund av att arrangemanget är temporärt kan det också bli nödvändigt att genomföra överföringen två gånger. Detta skulle orsaka extra kostnader för staten, vilket inte är en ändamålsenlig lösning med tanke på statens totala ekonomi.

Dessutom lämpar sig inte det temporära arrangemanget enligt upphandlingslagen för eventuella andra fördröjningar som orsakas av en upphandlingssituation, såsom en situation där upphandlingsenheten inte får ett enda anbud som uppfyller kraven i anbudsförfrågan, till exempel på grund av ett formfel, eller där de erhållna anbuden skulle medföra för höga kostnader. Det kan också finnas problem relaterade till överföringsfasen, problem som fördröjer överföringen.

Hur lång tid det tar att behandla ett besvär vid domstol varierar, men enligt erfarenheter bör man vara beredd på en behandlingstid som är längre än ett år och dessutom på åtgärder som måste vidtas efter domstolsbeslutet. Av denna anledning föreslås att övergångstiden löper ut senast två år efter att lagen trätt i kraft. Om lagen träder i kraft den 1 januari 2027, löper övergångstiden ut den 31 december 2028.

Institutet för hälsa och välfärd ska ha rätt att av Rättstjänstverket få en rimlig ersättning för kostnader som uppkommer under övergångstiden. Dessa kan bestå av till exempel personal- och servicekostnader, såsom Valtoris kostnader för drifttjänsten. Ämbetsverken ska sinsemellan närmare komma överens om de nödvändiga uppgifterna och om ersättningen för kostnaderna.

Under beredningen bedömdes att det under 2026 eller i början av 2027 kommer att klarna om det behövs en övergångsperiod.

Enligt 6 mom. ska ändring i ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag sökas enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

I 7 mom. föreslås bestämmelser om vilken lag som ska tillämpas på behandlingen av ärenden som är anhängiga vid en domstol. Enligt förslaget ska man på behandlingen av ärenden som är anhängiga vid en domstol vid ikraftträdandet av denna lag vid sökande av ändring tillämpa de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet. Om en domstol upphäver ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag och återförvisar ärendet att i dess helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med denna lag.

I 8 mom. ska det föreskrivas om hur mandatperioden för delegationen för medling vid brott fortsätter. Den 31 juli 2025 tillsatte statsrådet en delegation för medling vid brott för perioden 1 augusti 2025–31 juli 2028. I propositionen föreslås att delegationen fortsätter sin verksamhet

till utgången av sin mandatperiod. Delegationen ska dock finnas i anslutning till justitieministeriet.

7.2 Lag om Rättstjänstverket

1 §. Rättstjänstverket. Det föreslås att det till 1 mom. i denna paragraf läggs till att verket förutom tjänster inom rättshjälp, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning och allmän intressebevakning även ordnar medlingstjänster vid brott och i tvister. Bestämmelser om Rättstjänstverkets skyldighet att ordna dessa tjänster ska införas i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005), till vilken det ska finnas en hänvisning i det nya 2 mom. i 2 §. Motiveringarna till denna ändring anges i den allmänna motiveringen i propositionen.

Det föreslås att 2 mom. i paragrafen ändras så att det vid verket utöver rättshjälps- och intressebevakningsbyråer ska finnas ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer. Det är fråga om att ekonomi- och skuldrådgivningstjänsterna överförs till egna byråer. Motiveringarna till den föreslagna ändringen anges i den allmänna motiveringen i propositionen.

2 §. Rättstjänstverkets uppgifter. Det föreslås att det till paragrafen fogas ett nytt 2 mom. som innehåller en informativ hänvisning till lagen om medling vid brott och i vissa tvister. Enligt propositionen ska det finnas bestämmelser om Rättstjänstverkets skyldigheter i samband med medling i lagen om medling vid brott och i vissa tvister, och i propositionen föreslås att denna lag ändras så att skyldigheten att ordna medling övergår från Institutet för hälsa och välfärd på Rättstjänstverket.

3 §. Produktion av tjänster. Enligt propositionen ska det i 1 mom. i paragrafen läggas till att tjänster inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning produceras av ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna. Uppgifterna övergår från rättshjälpsbyråerna på ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna på de grunder som anges i den allmänna motiveringen i propositionen.

Formuleringen i 2 mom. i paragrafen ska ändras så att rättshjälpsbyråerna och intressebevakningsbyråerna inte räknas upp separat, utan i stället för dem används ordet byrå, som även omfattar ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna. För tydlighetens skull ska det läggas till ett nytt moment med en informativ hänvisning om att det finns bestämmelser om tillhandahållande av medling vid brott och i vissa tvister i lagen om medling vid brott och i vissa tvister.

4 §. Ledning. Enligt propositionen ska det i 2 mom. i paragrafen läggas till att ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna leds av en ledande ekonomi- och skuldrådgivare. När det gäller rättshjälp och intressebevakning finns motsvarande bestämmelser redan nu i den gällande lagen. Dessutom ska bestämmelsen om att Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde ändras så att den i stället leds av ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande allmän intressebevakare eller en ledande ekonomi- och skuldrådgivare enligt vad som bestäms i verkets arbetsordning. Det har i praktiken visat sig vara svårt att rekrytera ett ledande offentligt rättsbiträde på Åland, vilket har försvårat en adekvat skötsel av byråns ledningsarrangemang. Eftersom byråns uppgift är att producera alla tre tjänster, är det motiverat att även en expert med bakgrund inom andra tjänster än rättshjälp ska kunna leda byrån. Verket ska i sin arbetsordning närmare bestämma tjänstebenenämningen för den som ska leda byrån samt inrätta tjänsten och sköta rekryteringen av tjänstemannen i enlighet med bestämmelserna.

9 §. Tjänster vid Rättstjänstverket. Paragrafens 2 mom. ska ändras i fråga om tjänsterna vid rättshjälpsbyråerna så att tjänsterna inom ekonomi- och skuldrådgivning ska finnas vid

ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer i stället för vid rättshjälpsbyrån. Momentets struktur ändras så att det finns en gemensam mening om alla byråers andra anställda. I fråga om Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska bestämmelsen ändras så att den motsvarar den ändring som föreslås i 4 § 2 mom.

13 §. Jäv för offentliga rättsbiträden. Till paragrafen fogas ett nytt 3 mom. Tillägget behövs för tydlighetens skull, eftersom det i den praktiska verksamheten har visat sig vara oklart hur långt det jäv för advokaterna som avses i 1 mom. sträcker sig när personalen vid rättshjälpsbyrån arbetar i samma lokaler som andra statliga myndigheter eller med Rättstjänstverkets övriga byråer, såsom intressebevakningsbyrån.

Rättshjälpsbyråernas lokaler ligger allt oftare, i enlighet med statsförvaltningens riktlinjer, i samma lokaler som andra myndigheter. Målet i statens lokalstrategi ([Statsrådets principbeslut den 16 december 2021](#), VN/2650/2021) är att de statliga myndigheternas arbetslokaler ska användas gemensamt av statliga ämbetsverk och inrättningar. Dessutom har vissa rättshjälpsbyråer redan i flera år arbetat i samma lokaler som en intressebevakningsbyrå.

Rättstjänstverkets offentliga rättsbiträden ska enligt 10 § 1 mom. i lagen om Rättstjänstverket iakttä god advokatsed, som definieras i bland annat advokaternas vägledande regler. Enligt punkt 6.5 i advokaternas vägledande regler tillämpas reglerna om advokaternas jäv förutom på advokaten också på andra personer som arbetar på samma advokatbyrå ([Finlands Advokatförbunds delegation den 23 januari 2023](#)). Fram till den 31 maj 2023 gällde samma regel även advokater som arbetade i samma byrågemenskap med en advokatbyrå. Som en byrågemenskap betraktades bland annat advokatbyråer som arbetade i samma lokal. Rättshjälpsbyråerna och intressebevakningsbyråerna har genomfört de kontroller av jäv som krävs i regeln, om de har arbetat i samma lokaler, eftersom intressebevakningsbyråerna har ansetts arbeta på det sätt som avses i advokaternas vägledande regler i samma byrågemenskap som rättshjälpsbyråerna.

I advokaternas vägledande regler har punkt 6.5 som gäller jäv ändrats genom ett beslut som Finlands Advokatförbund fattade den 26 januari 2023. Ändringen trädde i kraft den 1 juni 2023. Enligt de nya reglerna begränsar sig jävet till advokatbyråns egen personal och omfattar inte längre byrågemenskaper.

Det finns ingen rättspraxis eller några anvisningar om huruvida ändringen av de vägledande reglerna kan tillämpas på rättshjälpsbyråer och andra byråer som är verksamma i samma lokal eller på statliga myndigheter. Detta har orsakat oklarhet i den praktiska verksamheten. Problemet växer i takt med att allt fler byråer kommer att placeras i samma lokaler som andra myndigheter. För att förtydliga situationen föreslås att det till paragrafen fogas en ny uttrycklig bestämmelse enligt vilken bestämmelsen i 1 mom. inte hindrar personalen vid rättshjälpsbyrån från att arbeta i samma lokaler som annan personal vid Rättstjänstbyrån eller andra myndigheter.

Enligt ett ställningstagande från Finlands Advokatförbunds styrelse den 17 mars 2023 om ändringen av de vägledande reglerna är förutsättningen för detta att de vägledande reglerna och bestämmelserna om advokater iakttas på behörigt sätt och att advokatsekretessen inte äventyras. Enligt ställningstagandet bör i princip alla som hör till byrågemenskapen ha separata system för kontroll av jäv. Av denna anledning föreslås att det till momentet fogas en bestämmelse enligt vilken åtkomsten till information som är sekretessbelagd eller som omfattas av tystnadsplikt genom informationstekniska lösningar och andra behövliga åtgärder ska begränsas så att endast rättshjälpsbyrån har åtkomst till informationen. Redan nu är det i praktiken så att endast rättshjälpsbyråns egen personal har åtkomst till rättshjälpsbyråernas informationssystem.

Rättshjälpsbyråerna ska också i övrigt säkerställa att god advokatsed och tillhörande advokatsekretess iakttas, vilket det föreskrivs om i paragrafens 1 mom.

14 §. Hänvisande av rättshjälpsökanden i specialfall. Det föreslås att paragrafens 2 mom. ändras så att klienter oftare än tidigare ska kunna hänvisas till en annan rättshjälpsbyrå innan de hänvisas till ett privat biträde. Enligt 8 § i rättshjälpslagen kan den som beviljats rättshjälp själv välja sitt rättsbiträde när det är fråga om ett ärende som sköts vid domstol. I andra ärenden än domstolsärenden (utomprocessuella ärenden) ska enligt rättshjälpslagen ett offentligt rättsbiträde vara biträde. Med utomprocessuella ärenden avses ärenden som inte kan föras till domstol, såsom upprättande av köpebrev eller bouppteckningar eller förvaltnings- eller förvaltningsprocessärenden, som behandlas i en nämnd eller ett motsvarande organ.

I 2 mom. i paragrafen föreskrivs om hänvisande av klienter i utomprocessuella ärenden till en annan rättshjälpsbyrå eller till ett privat rättsbiträde. Enligt gällande bestämmelse kan en klient i andra än domstolsärenden i de situationer som nämns i 1 mom., såsom en situation då byrån är jävlig, hänvisas till närmaste byrå, om avståndet till denna kan anses vara rimligt för utträttande av ärenden. I annat fall hänvisas klienten till ett privat biträde.

Det föreslås att klienten ska få hänvisas även till en annan byrå än den som är närmast innan man hänvisar klienten till ett privat biträde, om byrån finns inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för utträttande av ärenden. Byråns läge har inte längre lika stor betydelse då användningen av telefon- och videoförbindelser har ökat. Av denna anledning föreslås det i propositionen att klienten även ska kunna hänvisas till en byrå som ligger längre bort för att bli klient hos denna byrå. Alla ärenden är dock inte av den karaktären att de kan skötas med hjälp av distansförbindelse. Alla klienter har inte heller möjlighet att använda utrustning för distansförbindelse. Därför ska förutsättningen vara att klienten har möjlighet att sköta ärendet med hjälp av distansförbindelser. Innan rättshjälpsbyrån hänvisar klienten till en annan byrå ska den bedöma ärendets lämplighet och klientens praktiska möjligheter att sköta ärendet vid en byrå som ligger längre bort.

Dessutom ska momentets sista mening kompletteras så att hänvisningen till ett privat biträde ska göras skriftligen. Enligt information från Rättstjänstverket varierar praxis i fråga om huruvida hänvisningen görs skriftligen eller muntligen, och det kan ha varit oklart för privata biträden när de kan ta sig an ett utomprocessuellt ärende. Avsikten med den föreslagna ändringen är att förtydliga denna situation.

15 §. Det föreslås att ett nytt 3 mom. fogas till paragrafen. Enligt det föreslagna 2 mom. i 4 § kan även en annan än ett ledande offentligt rättsbiträde leda en byrå. Därför föreslås att det ledande offentliga rättsbitrådets beslutanderätt vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska höra till den tjänsteman som avses i det föreslagna 2 mom. i 4 §, det vill säga ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande allmän intressebevakare eller en ledande ekonomi- och skuldrådgivare enligt vad som bestäms i verkets arbetsordning. Dessutom, om det vid byrån inte finns något offentligt rättsbiträde och avgörandet i ett ärende som gäller ansökan om rättshjälp med stöd av 1 mom. måste överföras till ett offentligt rättsbiträde, ska beslutet överföras till den tjänsteman som ansvarar för ledningen av den ovannämnda byrån.

Ikraftträdandebestämmelse.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2027.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Statsrådets förordning om medling vid brott och i vissa tvister (267/2006) har utfärdats med stöd av lagen om medling vid brott och i vissa tvister. Eftersom det i propositionen föreslås att ansvaret för att ordna medling ska överföras på Rättstjänstverket, är det nödvändigt att uppdatera bestämmelserna om ordnandet. I propositionen föreslås också ändringar i bestämmelserna om delegationen för medling vid brott. Enligt förslaget kan det i anslutning till justitieministeriet finnas en delegation, om vars namn, uppgifter, tillsättande och medlemmar samt om ordnandet av dess verksamhet det utfärdas bestämmelser genom förordning av statsrådet. Beredningen i fråga om statsrådets förordning ska genomföras i ett separat författningsberedningsprojekt.

Enligt lagen om Rättstjänstverket utfärdas bestämmelser om antalet rättshjälpsbyråer och intressebevakningsbyråer samt om namnen på och områdena för byråerna genom förordning av statsrådet. Eftersom det i propositionen föreslås att det för ekonomi- och skuldrådgivning inrättas ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer, är det nödvändigt att ändra statsrådets förordning om Rättstjänstverket (548/2024) i fråga om ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna.

Bestämmelserna om Rättstjänstverkets verksamhetsställen utfärdas enligt lagen om Rättstjänstverket genom förordning av justitieministeriet. Med anledning av propositionen är det nödvändigt att i justitieministeriets förordning om Rättstjänstverkets verksamhetsställen göra de ändringar som behövs på grund av inrättandet av ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna.

En statsrådsförordning om Rättstjänstverket och en förordning av justitieministeriet om Rättstjänstverkets lokaler bereds som ett separat projekt.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft den 1 januari 2027.

10 Verkställighet och uppföljning

Justitieministeriet har tillsatt ett projekt för överföring av medlingen vid brott och i tvistemål till Rättstjänstverket (OM031:00/2025). I projektet deltar bland annat representanter för justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, Rättstjänstverket, medlingsbyråerna och medlarna. Projektets mandattid är 23 juni 2025–28 februari 2027. Syftet med projektet är att bereda och genomföra de uppgifter som överföringen av medlingen förutsätter.

11 Förhållande till andra propositioner

Propositionen har inget samband med statens budgetproposition eller andra propositioner.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

12.1 Skydd av personuppgifter

Paragraferna 15 och 16 i propositionens lagförslag 1 innehåller lagändringar som är av betydelse med tanke på det skydd för privatlivet och personuppgifter som tryggas i 10 § i grundlagen. Enligt 1 mom. i 10 § i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. På behandlingen av personuppgifter i samband med medling ska bestämmelserna i

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 (den allmänna dataskyddsförordningen) tillämpas. Den rättsliga grunden för behandlingen av personuppgifter ska vara artikel 6.1 e i den allmänna dataskyddsförordningen, det vill säga att behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse.

Genom den föreslagna nya bestämmelsen i 15 § 2 mom. om rätten till information används det nationella handlingsutrymmet i enlighet med artiklarna 6.2 och 6.3 i den allmänna dataskyddsförordningen för att utfärda mer exakta bestämmelser om den behandling av personuppgifter som avses i punkt 1 e. När den rättsliga grunden för behandling av personuppgifter är artikel 6.1 e, kräver artikel 6.2 att den rättsliga grunden kompletteras i lagstiftningen.

Särskilda kategorier av personuppgifter och annan känslig information. Den rätt till information som föreskrivs i det föreslagna 2 mom. i 15 § kan omfatta även behandlingen av personuppgifter som hör till en särskild kategori av personuppgifter samt i övrigt känsliga personuppgifter. Enligt grundlagsutskottet bör bestämmelserna om behandling av känsliga uppgifter analyseras vidare även utifrån praxisen för tidigare bestämmelser på lagnivå (GrUU 14/2018 rd och GrUU 15/2018 rd). Även om begreppet känsliga uppgifter för tydlighetens skull ska undvikas i den nationella lagstiftningen till följd av att dataskyddsförordningen har börjat tillämpas och begreppet särskilda kategorier av personuppgifter används i artikel 9 i förordningen (se även GrUU 14/2018 rd), menar grundlagsutskottet att det fortfarande är motiverat att i konstitutionellt hänseende beskriva vissa grupper av personuppgifter uttryckligen som känsliga (GrUU 15/2018 rd). Med dessa avses en större grupp av uppgifter än endast de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i allmänna dataskyddsförordningen (se till denna del till exempel GrUU 17/2018 rd). Grundlagsutskottet har särskilt påpekat att det bör finnas exakta och noga avgränsade bestämmelser om att det är tillåtet att behandla känsliga uppgifter bara om det är absolut nödvändigt (GrUU 15/2018 rd).

Grundlagsutskottet har bedömt bestämmelserna om myndigheternas rätt att få och lämna ut uppgifter trots sekretessbestämmelserna i förhållande till skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § 1 mom. i grundlagen och då noterat bland annat vad och vem rätten att få uppgifter gäller och hur rätten är kopplad till nödvändighetskriteriet. Myndigheternas rätt att få uppgifter och möjlighet att lämna ut uppgifter har kunnat gälla "behövliga uppgifter" för ett visst syfte, om lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om innehållet däremot inte anges i form av en förteckning, ska det i lagstiftningen ingå ett krav på att "uppgifterna är nödvändiga" för ett visst syfte (se t.ex. GrUU 17/2016 rd, s. 2–3 och de utlåtanden som nämns där).

I sina analyser av exakthet och innehåll har grundlagsutskottet fäst särskild vikt vid huruvida de uppgifter som lämnas ut är av känslig art. Om de föreslagna bestämmelserna om överlåtelse av uppgifter har gällt också känsliga uppgifter, har det för vanlig lagstiftningsordning krävts att bestämmelserna preciseras så att de följer grundlagsutskottets ovan återgivna praxis för bestämmelser som rör rätten att trots sekretess få och lämna ut myndighetsuppgifter (se GrUU 15/2018 rd och t.ex. GrUU 38/2016 rd).

På den behandling av personuppgifter som avses i det föreslagna nya 2 mom. i 15 § ska man i enlighet med kraven i artiklarna 9 och 10 i den allmänna dataskyddsförordningen tillämpa de särskilda skyddsåtgärder som föreskrivs i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen och som den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet ska vidta. Enligt det föreslagna momentet krävs för behandling av sådana personuppgifter som hör till de särskilda kategorierna av personuppgifter också att informationen är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling.

Det föreslagna momentet om rätten till information grundar för medlingsbyråerna inte bara en rätt att behandla uppgifter som hör till de särskilda kategorierna av personuppgifter utan också en rätt att behandla betydelsefulla personuppgifter som rör brottsmisstankar, till de delar som uppgifterna är nödvändiga för skötseln av byråns uppgifter. Dessa uppgifter ska på grund av kravet i artikel 10 i den allmänna dataskyddsförordningen nämnas uttryckligt i bestämmelsen. En förutsättning för behandling av de personuppgifter som avses i artiklarna 9 och 10 i den allmänna dataskyddsförordningen ska mer exakt vara det att uppgifterna är nödvändiga för bedömningen av förutsättningarna för medling. Sammantaget uppfyller de föreslagna bestämmelserna och de skyddsåtgärder som föreskrivs i dataskyddslagen de krav som med anledning av praxisen vid tolkning av grundlagen ställts på behandlingen av känslig information, det vill säga att bestämmelserna ska finnas på lagnivå och vara noga avgränsade.

Kravet på ändamålsbegränsning. Grundlagsutskottet har av hävd vid sidan om kravet på nödvändighet i fråga om behandling av känsliga uppgifter betonat i synnerhet kravet på ändamålsbegränsning. Utskottet har ansett att det är möjligt att göra endast noga avgränsade och mycket små undantag från ändamålsbegränsningen. Bestämmelserna får inte heller leda till att någon annan verksamhet än den som är förknippad med det ursprungliga ändamålet blir det huvudsakliga ändamålet eller ens ett viktigt ändamål (se GrUU 37/2024 rd, stycke 14, GrUU 40/2021 rd, s. 5, stycke 15, GrUU 15/2018 rd, s. 45, GrUU 1/2018 rd, s. 4 och GrUU 14/2017 rd, s. 5–6). När behandling av personuppgifter tillåts för något annat ändamål än det ursprungliga ändamålet måste man dessutom beakta de krav som följer av EU:s allmänna dataskyddsförordning, särskilt av artiklarna 6.4 och 23. En lagstiftningsåtgärd som ingriper i den registrerades rättigheter och som begränsar tillämpningen av kravet på ändamålsbegränsning ska särskilt utgöra en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle för att skydda de mål som avses i artikel 23.1, såsom skydd av den registrerade eller en medlemsstats viktiga mål av generellt allmänt intresse. Motsvarande krav finns i dataskyddslagen avseende brottmål, som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680. Kravet på ändamålsenlighet har preciserats i EU-domstolens rättspraxis (se t.ex. domen av den 20 oktober 2022, C-77/21, Digi Távközlési és Szolgálató Kft., punkt 27 och 29). Förutom vid kravet på ändamålsbegränsning har det i rättspraxisen fästs vikt vid kravet på minimering av behandlingen av personuppgifter. (t.ex. domen av den 2 mars 2023, C-268/21, Norra Stockholm Bygg, punkt 54 och 56).

Den behandling av personuppgifter som ska utföras av medlingsbyråerna och som rör brottsmisstankar avviker från det ursprungliga ändamålet med insamlingen av dessa uppgifter. Om ändamålet med insamlingen finns bestämmelser i 1 § 1 mom. i lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018, dataskyddslagen avseende brottmål). I 5 § i dataskyddslagen avseende brottmål föreskrivs det om kravet på ändamålsbegränsning. Enligt 2 mom. i denna paragraf får personuppgifter som har samlats in för ett ändamål som anges i 1 § 1 eller 2 mom. i lagen behandlas för något annat än ett i momentet angivet ändamål endast om det föreskrivs om behandlingen i lag. I detta fall uppfyller den föreslagna lagstiftningen om rätten till information kravet på att det ska föreskrivas om behandlingen i lag. För att beakta uppgifternas känslighet ska behandlingen begränsas till vad som är nödvändigt för att bedöma förutsättningarna för medling.

När det gäller tvister avviker de föreslagna bestämmelserna från det krav på ändamålsbegränsning som det föreskrivs om i artikel 5.1 b i den allmänna dataskyddsförordningen. De föreslagna bestämmelserna om rätt till information innebär att medlingsbyråerna för skötsel av sin uppgift kan få personuppgifter som en myndighet samlat in för behandling av en tvist. Genom de föreslagna avgränsningarna som kräver att informationen ska vara nödvändig säkerställs att momentet samtidigt utgör en nödvändig och proportionell åtgärd som syftar till att skydda medlingsförfarandet och den registrerades rättigheter på det sätt

som krävs i artikel 6.4 och artikel 23.1 f och i i den allmänna dataskyddsförordningen. De ovannämnda skyddsåtgärder som avses i bestämmelserna i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen uppfyller också kravet på skyddsåtgärder i artikel 23.2 i dataskyddsförordningen.

Dessutom föreslås att 16 § 1 mom. 2 punkten i lagförslag 1 preciseras så att det framgår att rätten gäller trots sekretessen. Vidare, för att beakta krav som följer av grundlagen, föreslås att de uppgifter som inhämtas ska begränsa sig till sådana som är nödvändiga för att genomföra medlingen. Det kan exempelvis vara fråga om sådan behandling av hälsouppgifter som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen och som enligt artikel 9.2 g kräver extra skyddsåtgärder. Av denna anledning föreslås att samtyckeskravet enligt bestämmelsen bibehålls.

Det bedöms att de föreslagna bestämmelserna tillsammans med bestämmelserna om skyddsåtgärder i dataskyddslagen uppfyller de krav som följer av 10 § i grundlagen.

12.2 Ålands ställning

Enligt 120 § i grundlagen har landskapet Åland självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland. Med stöd av 27 § 1 mom. 3 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om statsmyndigheternas organisation. Enligt propositionen kan en byrå ledas av ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande ekonomi- och skuldrådgivare eller en ledande allmän intressebevakare enligt vad som bestäms i Rättstjänsteverkets arbetsordning. Eftersom de ändringar som föreslås i propositionen hör till rikets lagstiftningsbehörighet, anses propositionen inte strida mot 120 § i grundlagen.

12.3 Att anförtro andra än myndigheter offentliga förvaltningsuppgifter

Lagförslag 1 i propositionen är betydelsefull med avseende på 124 § i grundlagen. Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter endast genom lag eller med stöd av lag anförtros andra än myndigheter, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock anförtros endast myndigheter.

Enligt gällande lag tillhandahålls medlingstjänster vid brott och i tvister förutom av offentliga tjänsteleverantörer även av privata tjänsteleverantörer. Sättet att tillhandahålla tjänster i förhållande till grundlagen har tidigare bedömts i en regeringsproposition (RP 329/2014 rd, s. 16) om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister. I propositionen föreslås inga ändringar i sättet att tillhandahålla tjänsten. Det är dock nödvändigt att till vissa delar precisera bestämmelserna.

Grundlagsutskottet har framhållit att när tjänster som hör till det allmännas organiseringsansvar läggs ut på en privat tjänsteleverantör ska man genom bestämmelser säkerställa att kraven på rättssäkerhet och andra krav på god förvaltning uppfylls. Detta förutsätter att de allmänna förvaltningslagarna iakttas när ärenden behandlas och att de som handlägger ärenden handlar under tjänsteansvar (GrUU 11/2006 rd, GrUU 8/2014, GrUU 16/2016 rd).

Enligt grundlagsutskottets utlåtandepaxis är det inte nödvändigt att i en lag på grund av 124 § i grundlagen ta in en hänvisning till allmänna förvaltningslagar, eftersom de allmänna förvaltningslagarna med stöd av sina bestämmelser om tillämpningsområde, myndighetsdefinition eller skyldigheten för en enskild att betjäna på ett visst språk också tillämpas på enskilda när de fullgör offentliga förvaltningsuppgifter (t.ex. GrUU 23/2013 rd). Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är en allmän förvaltningslag, som också

utan särskild bestämmelse tillämpas på privata tjänsteleverantörer och myndigheter. På privata tjänsteleverantörer tillämpas den dock enligt lagens tillämpningsområde endast när dessa utövar offentlig makt. Det kan bedömas att tillhandahållandet av medlingstjänster innefattar inte bara utövande av offentlig makt utan även faktisk förvaltningsverksamhet relaterad till tjänsten. Eftersom det är motiverat att offentlighetslagen tillämpas i samma omfattning på alla tjänsteleverantörer som tillhandahåller medling, oavsett om de är privata eller offentliga tjänsteleverantörer, ska det i fråga om offentlighetslagen i 20 § 1 mom. i lagförslag 1 införas en bestämmelse enligt vilken offentlighetslagen i sin helhet tillämpas på tjänsteleverantörers verksamhet när de utför uppgifter som hänför sig till medling.

De frivilliga medlarna är inte anställda av medlingsbyrån, och det bedöms att de uppgifter som medlarna har enligt lagen inte kräver utövande av offentlig makt, åtminstone inte i en sådan omfattning att offentlighetslagen i princip på basis av dess tillämpningsområde ska tillämpas på de frivilliga medlarnas uppgifter. För deras del föreslås att den gällande bestämmelsen bibehålls. Enligt denna ska offentlighetslagen fortsättningsvis tillämpas på deras tystnadsplikt och på sekretessen för de handlingar som de innehar.

Dessutom föreslås när det gäller straffrättsligt ansvar och skadeståndsansvar att en ny 21 a § fogas till lagförslag 1. Enligt denna paragraf tillämpas på medlare och på personer som är anställda hos en tjänsteleverantör bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar när de sköter uppgifter som avses i medlingslagen. Det bedöms att de särskilda bestämmelserna är nödvändiga på det sätt som beskrivs närmare i specialmotiveringen till 21 a § i lagförslaget. Det föreslås också att bestämmelsen ska innehålla en informativ hänvisning till skadeståndslagen. De föreslagna bestämmelserna bedöms uppfylla kraven i 124 § i grundlagen.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) 5 och 7 a §, 12 § 2 mom. och 23 § 2 mom.,
av dem 7 a § sådan den lyder i lag 763/2025 och 12 § 2 mom. och 23 § 2 mom. sådana de lyder i lag 680/2015,
ändras 1 § 1 mom., 6 och 7 §, det inledande stycket i 8 § 1 mom., 8 § 2 mom., 11 §, 12 § 3 och 4 mom., 12 a §, 12 b § 2 mom., 14 § 3 mom., 16 § 2 punkten, 20 § 1 och 2 mom., 22 §, 23 § 1 mom. och 25 §,
av dem 7 §, det inledande stycket i 8 § 1 mom., 8 § 2 mom., 11 §, 12 § 4 mom., 12 a §, 12 b § 2 mom., 14 § 3 mom., 16 § 2 punkten, 20 § 1 och 2 mom. och 23 § 1 mom. sådana de lyder i lag 680/2015 och 12 § 3 mom. sådant det lyder i lag 966/2024, samt
fogas till 15 § ett nytt 2 mom., till 16 §, sådan den lyder i lag 680/2015, ett nytt 2 mom., till 20 §, sådan den lyder i lag 680/2015, ett nytt 4 mom. och till lagen en ny 21 a § som följer:

1 §

Lagens tillämpningsområde

Med medling vid brott (*medling*) avses i denna lag en avgiftsfri tjänst där det ordnas möjlighet för den misstänkte och brottsoffret att genom en opartisk medlares förmedling mötas i förtrolighet för att behandla de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret och att på egen hand försöka komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa skador. Denna lag tillämpas också på personer under 15 år som är misstänkta för en brottslig gärning.

6 §

Delegation

För att stödja utvecklingen av medling på riksnivå och främja samarbetet kan det i anslutning till justitieministeriet finnas en delegation som tillsätts av statsrådet. Närmare bestämmelser om namnet på, uppgifterna för, tillsättandet av och medlemmarna i delegationen samt om ordnandet av dess verksamhet utfärdas genom förordning av statsrådet.

7 §

Skyldighet att ordna tjänster

Rättstjänstverket är skyldigt att ordna medlingsverksamhet så att tjänsten är tillgänglig och ändamålsenligt genomförd i hela landet. Skyldigheten omfattar styrning och utveckling av och tillsyn över medlingen.

8 §

Tillhandahållande av tjänsterna

Tjänsterna kan tillhandahållas så att Rättstjänstverket

Kan tjänster inte tillhandahållas i ett område i enlighet med 1 mom., ska Rättstjänstverket tillhandahålla tjänsterna i området med hjälp av personal som det anställer eller på något annat sätt som det anser lämpligt.

11 §

Ordnande av kompletterande utbildning

Rättstjänstverket ska nationellt och regionalt sörja för ordnandet av kompletterande utbildning för personer som deltar i medlingsverksamhet.

12 §

Ersättning av statens medel

Rättstjänstverket ska betala ersättningen i förskott till de tjänsteleverantörer som avses i 8 § 1 mom. Fördelningen av medlen baseras på invånarantalet i tjänsteleverantörens verksamhetsområde samt områdets areal och brottsligheten där vid utgången av året före det år som föregått finansåret. Invånarantalet baseras på årsstatistiken från befolkningsdatasystemet, arealen på Lantmäteriverkets årsstatistik över arealen på landområden och sötvattensområden och brottsligheten på Statistikcentralens årsstatistik över brott som är straffbara enligt strafflagen och som har kommit till polisens kännedom. Med *finansår* avses i denna lag det kalenderår som ersättning beviljas för. Rättstjänstverket ska genom ett beslut fastställa den slutliga ersättningen till en tjänsteleverantör, och den får vara högst lika stor som de faktiska kostnaderna för att ordna medlingsverksamheten.

Närmare bestämmelser om hur den ersättning som avses i 3 mom. bestäms och om betalningen av ersättning till Rättstjänstverket i de fall som avses i 8 § 2 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 a §

Redovisning av kostnaderna samt återbetalning och omfördelning av ersättning som betalats av statens medel

Tjänsteleverantören ska årligen lämna Rättstjänstverket en redovisning för det föregående finansårets kostnader för ordnande av medlingsverksamhet och betala tillbaka den oanvända delen av den ersättning som avses i 12 § 3 mom.

Rättstjänstverket får dela ut återbetalade anslag till sådana tjänsteleverantörer som har fått för liten ersättning i förhållande till de faktiska kostnaderna. Justitieministeriet ska underrättas om anslag som har återbetalats och den andel av anslaget som har omfördelats.

Närmare bestämmelser om innehållet i redovisningen av kostnaderna och hur den ska ges, återbetalning och omfördelning av ersättningen och om de uppgifter som avses 2 mom. och som ska lämnas till justitieministeriet får utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 b §

Tillämpning av statsunderstödslagen

Som sådan statsunderstödsdagare som avses i de bestämmelser som nämns i 1 mom. betraktas i denna lag tjänsteleverantören och som statsbidragsmyndighet betraktas Rättstjänstverket.

14 §

Platsen för medling

Kan inte medlingsbyråerna sinsemellan enas om vilken av byråerna enligt 1 mom. som ska behandla initiativet, ska Rättstjänstverket bestämma vid vilken medlingsbyrå initiativet ska behandlas.

15 §

Utredning av förutsättningarna för medling samt beslut om medling

Medlingsbyrån har trots sekretessbestämmelserna rätt att av den polis- eller åklagarmyndighet eller andra myndighet som tagit initiativ till medlingen få den information som är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling. Rätten till information gäller även den information om brottsmisstanken som är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling.

16 §

Medlingsbyråns uppgifter i anslutning till medlingsförfarandet

När en medlingsbyrå har åtagit sig medlingen i ett ärende ska den

2) trots sekretessbestämmelserna med parternas samtycke skaffa de handlingar som är nödvändiga för medlingen från polis- eller åklagarmyndigheten, domstolen eller andra instanser,

På förutsättningarna för det samtycke som avses i 1 mom. 2 punkten tillämpas artikel 7 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

20 §

Sekretess och tystnadsplikt

På tjänsteleverantörer tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) när de utför uppgifter enligt denna lag. Även på den tystnadsplikt som en medlare som inte står i anställningsförhållande till en medlingsbyrå har i fråga om medlingsuppdraget och på sekretessen för de handlingar som en sådan medlare innehar tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Trots 14 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet fattar medlingsbyrån beslut om utlämnande av uppgifter ur en handling som hänför sig till medling och som en medlare eller medlingsbyrå innehar. På medlingsbyråns rätt att till Rättstjänstverket lämna ut uppgifter

ur en sekretessbelagd handling tillämpas 29 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Med avvikelse från vad som i 28 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet föreskrivs om den som beviljar tillstånd beviljar Rättstjänstverket tillstånd att ta del av uppgifter ur den riksomfattande informationsresursen för det informationssystem som medlingsbyråerna använder.

21 a §

Ansvar hos tjänsteleverantörers personal och medlare

På medlare och på personer som är anställda hos en tjänsteleverantör tillämpas bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar när de sköter i denna lag avsedda uppgifter som gäller medling. Bestämmelser om skadeståndsskyldighet finns i skadeståndslagen (412/1974).

22 §

Behandling av tvister som gäller avtal om ordnande av medling

Tvister som gäller i 9 § avsedda avtal om ordnande av medlingsverksamhet behandlas som förvaltningsvistemål i förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om förfarandet i förvaltningsvistemål finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

23 §

Sökande av ändring

Bestämmelser om sökande av ändring i förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

25 §

Avgiftsfrihet i fråga om handlingar

Medlingsbyrån har rätt att avgiftsfritt få de handlingar som avses i 15 § 2 mom. och 16 § 1 mom. 2 punkten.

Denna lag träder i kraft den 20 .

De uppgifter inom medling som Institutet för hälsa och välfärd har övergår vid ikraftträdandet av denna lag på Rättstjänstverket. På ställningen för de anställda i arbetsavtalsförhållande vid Institutet för hälsa och välfärd som sköter sådana uppgifter enligt denna lag som övergår på Rättstjänstverket tillämpas 5 a och 5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994). Anställningsförhållandet för de anställda i arbetsavtalsförhållande som överförs från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket blir ett tjänsteförhållande vid ikraftträdandet av denna lag.

De ärenden inom medling som är anhängiga vid Institutet för hälsa och välfärd, ingångna avtal och förbindelser inom medling samt de rättigheter och skyldigheter som följer av dem övergår vid ikraftträdandet av denna lag på Rättstjänstverket, om inte något annat följer av innehållet i avtalen eller förbindelserna.

De rättigheter och skyldigheter som Institutet för hälsa och välfärd har i de ärenden som gäller medling upphör vid ikraftträdandet av denna lag. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar dock för alla förpliktelser som föranleds av institutets verksamhet före ikraftträdandet.

Den äganderätt som Institutet för hälsa och välfärd har till det riksomfattande informationssystem som medlingsbyråerna använder och de skyldigheter som hänför sig till det övergår på Rättstjänstverket vid ikraftträdandet av denna lag. Om emellertid tryggandet av kontinuiteten i tjänsten så förutsätter och Rättstjänstverket så kräver, kvarstår äganderätten till informationssystemet och skyldigheten att sörja för nödvändig förvaltning av systemet hos Institutet för hälsa och välfärd mot skälig ersättning efter ikraftträdandet, dock i högst två år.

Ändring i ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag söks enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

På behandlingen av ärenden som är anhängiga vid en domstol vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas vid sökande av ändring de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet. Om en domstol upphäver ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag och återförvisar ärendet att i dess helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med denna lag.

Delegationen för medling vid brott fortsätter till utgången av sin mandatperiod med den sammansättning i vilken statsrådet tillsatt delegationen genom sitt beslut av den 31 juli 2025.

2.

Lag

om ändring av lagen om Rättstjänstverket

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Rättstjänstverket (1133/2023) 1 och 3 §, 4 § 2 mom., 9 § 2 mom. och 14 §
2 mom. samt
fogas till 2 § ett nytt 3 mom., till 13 § ett nytt 3 mom. och till 15 § ett nytt 3 mom. som följer:

1 §

Rättstjänstverket

Rättstjänstverket ordnar tjänster inom offentlig rättshjälp, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning och allmän intressebevakning samt medlingstjänster vid brott och i tvister. Verket finns inom justitieministeriets förvaltningsområde och dess verksamhetsområde omfattar hela landet.

Vid Rättstjänstverket finns en centralförvaltning samt rättshjälpsbyråer, intressebevakningsbyråer och ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer.

2 §

Rättstjänstverkets uppgifter

Bestämmelser om Rättstjänstverkets skyldighet att ordna medlingstjänster finns i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

3 §

Produktion av tjänster

Rättshjälptjänster produceras av rättshjälpsbyråerna, allmänna intressebevakningstjänster av intressebevakningsbyråerna och tjänster inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning av ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna. I landskapet Åland produceras de nämnda tjänsterna av Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Rättstjänstverket kan också ordna tjänster genom att skaffa dem av andra tjänsteproducenter i enlighet med 5 kap.

Bestämmelser om antalet byråer samt om namnen på och områdena för dem utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om verkets verksamhetsställen utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

Bestämmelser om tillhandahållande av medling vid brott och i vissa tvister finns i lagen om medling vid brott och i vissa tvister.

4 §

Ledning

En rättshjälpsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde, en intressebevakningsbyrå av en ledande allmän intressebevakare och en ekonomi- och skuldrådgivningsbyrå av en ledande ekonomi- och skuldrådgivare. Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande allmän intressebevakare eller en ledande ekonomi- och skuldrådgivare enligt vad som bestäms i verkets arbetsordning.

9 §

Tjänster vid Rättstjänstverket

Vid rättshjälpsbyråerna ska det finnas ett ledande offentligt rättsbiträde och ett behövligt antal andra offentliga rättsbiträden. Vid intressebevakningsbyråerna ska det finnas en ledande allmän intressebevakare och ett behövligt antal andra allmänna intressebevakare. Vid ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna ska det finnas en ledande ekonomi- och skuldrådgivare och ett behövligt antal andra ekonomi- och skuldrådgivare. Vid byråerna kan det dessutom finnas andra anställda. Vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska det utöver den tjänsteman som avses i 4 § 2 mom. finnas ett behövligt antal andra anställda.

13 §

Jäv för offentliga rättsbiträden

Det som i 1 mom. föreskrivs om jäv för offentliga rättsbiträden hindrar inte att personalen vid rättshjälpsbyråerna arbetar i gemensamma lokaler med annan personal vid Rättstjänstverket eller med andra myndigheter. Åtkomsten till information som är sekretessbelagd eller som omfattas av tystnadsplikt ska genom informationstekniska lösningar och andra behövliga åtgärder begränsas så att endast rättshjälpsbyrån har åtkomst till informationen.

14 §

Hänvisande av rättshjälpsökanden i specialfall

I andra ärenden än sådana som behandlas i domstol ska sökanden i de situationer som avses i 1 mom. hänvisas till en annan rättshjälpsbyrå, om rättshjälpsbyrån finns inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för uträttande av ärenden eller om klienten har möjlighet att uträtta ärendet med hjälp av distansförbindelser. I annat fall hänvisas sökanden skriftligen till ett privat biträde.

15 §

Rättsbiträdenas beslutanderätt

Ledande offentliga rättsbiträdets beslutanderätt enligt denna paragraf och ett offentligt rättsbiträdes beslutanderätt enligt 1 mom. utövas vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå av den tjänsteman som avses i 4 § 2 mom., om det vid byrån inte finns något offentligt rättsbiträde.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 22 januari 2026

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) 5 och 7 a §, 12 § 2 mom. och 23 § 2 mom.,
av dem 7 a § sådan den lyder i lag 763/2025 och 12 § 2 mom. och 23 § 2 mom. sådana de lyder i lag 680/2015,
ändras 1 § 1 mom., 6 och 7 §, det inledande stycket i 8 § 1 mom., 8 § 2 mom., 11 §, 12 § 3 och 4 mom., 12 a §, 12 b § 2 mom., 14 § 3 mom., 16 § 2 punkten, 20 § 1 och 2 mom., 22 §, 23 § 1 mom. och 25 §,
av dem 7 §, det inledande stycket i 8 § 1 mom., 8 § 2 mom., 11 §, 12 § 4 mom., 12 a §, 12 b § 2 mom., 14 § 3 mom., 16 § 2 punkten, 20 § 1 och 2 mom. och 23 § 1 mom. sådana de lyder i lag 680/2015 och 12 § 3 mom. sådant det lyder i lag 966/2024, samt
fogas till 15 § ett nytt 2 mom., till 16 §, sådan den lyder i lag 680/2015, ett nytt 2 mom., till 20 §, sådan den lyder i lag 680/2015, ett nytt 4 mom. och till lagen en ny 21 a § som följer:

Gällande lydelse

1 §

Lagens tillämpningsområde

Med medling vid brott (medling) avses i denna lag en avgiftsfri tjänst där det ordnas möjlighet för den misstänkte och brottsoffret att genom en opartisk medlares förmedling mötas i förtrolighet för att behandla de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret och att på egen hand försöka komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa skador.

—————

5§

Allmän ledning, styrning och övervakning

Den allmänna ledningen, styrningen och övervakningen av medlingsverksamheten

Föreslagen lydelse

1 §

Lagens tillämpningsområde

Med medling vid brott (medling) avses i denna lag en avgiftsfri tjänst där det ordnas möjlighet för den misstänkte och brottsoffret att genom en opartisk medlares förmedling mötas i förtrolighet för att behandla de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret och att på egen hand försöka komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa skador. *Denna lag tillämpas också på personer under 15 år som är misstänkta för en brottslig gärning.*

—————

(upphävs)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

ankommer på social- och
hälsovårdsministeriet.

6 §

Delegationen för medling vid brott

För styrningen, tillsynen och utvecklandet på riksnivå av medlingsverksamheten finns i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet en delegation för medling vid brott som tillsätts av statsrådet för tre år i sänder. Närmare bestämmelser om delegationens uppgifter och sammansättning utfärdas genom förordning av statsrådet.

7 a §

Tillsyn över ordnandet av tjänster

Tillstånds- och tillsynsverket utövar tillsyn över ordnandet av medlingstjänster.

7 §

Skyldighet att ordna tjänster

Institutet för hälsa och välfärd är skyldigt att ordna medlingsverksamhet så att tjänsten är tillgänglig och ändamålsenligt genomförd i hela landet.

8 §

Tillhandahållande av tjänsterna

Tjänsterna kan tillhandahållas så att Institutet för hälsa och välfärd

Kan tjänster inte tillhandahållas i ett område i enlighet med 1 mom., ska Institutet för hälsa och välfärd tillhandahålla tjänsterna i området med hjälp av personal som det anställer eller på något annat sätt som det anser lämpligt.

6 §

Delegation

För att stödja utvecklingen av medling på riksnivå och främja samarbetet kan det i anslutning till justitieministeriet finnas en delegation som tillsätts av statsrådet. Närmare bestämmelser om namnet på, uppgifterna för, tillsättandet av och medlemmarna i delegationen samt om ordnandet av dess verksamhet utfärdas genom förordning av statsrådet.

(upphävs)

7 §

Skyldighet att ordna tjänster

Rättstjänstverket är skyldigt att ordna medlingsverksamhet så att tjänsten är tillgänglig och ändamålsenligt genomförd i hela landet. Skyldigheten omfattar styrning och utveckling av och tillsyn över medlingen.

8 §

Tillhandahållande av tjänsterna

Tjänsterna kan tillhandahållas så att Rättstjänstverket

Kan tjänster inte tillhandahållas i ett område i enlighet med 1 mom., ska Rättstjänstverket tillhandahålla tjänsterna i området med hjälp av personal som det anställer eller på något annat sätt som det anser lämpligt.

Gällande lydelse

11 §

Ordnande av kompletterande utbildning

Institutet för hälsa och välfärd ska nationellt och regionalt sörja för ordnandet av kompletterande utbildning för personer som deltar i medlingsverksamhet.

12 §

Ersättning av statens medel

Ersättningens sammanlagda belopp betalas till Institutet för hälsa och välfärd för att användas till de kostnader som avses i 1 mom.

Institutet för hälsa och välfärd ska betala ersättningen i förskott till de tjänsteleverantörer som avses i 8 § 1 mom. Fördelningen av medlen baseras på invånarantalet i tjänsteleverantörens verksamhetsområde samt områdets areal och brottsligheten där vid utgången av året före det år som föregått finansåret. Invånarantalet baseras på årsstatistiken från befolkningsdatasystemet, arealen på Lantmäteriverkets årsstatistik över arealen på landområden och sötvattensområden och brottsligheten på Statistikcentralens årsstatistik över brott som är straffbara enligt strafflagen och som har kommit till polisens kännedom. Med finansår avses i denna lag det kalenderår som ersättning beviljas för. Institutet för hälsa och välfärd ska genom ett beslut fastställa den slutliga ersättningen till en tjänsteleverantör och den får vara högst lika stor som de faktiska kostnaderna för att ordna medlingsverksamheten.

Närmare bestämmelser om hur den ersättning som avses i 3 mom. bestäms och betalningen av ersättning till Institutet för hälsa och välfärd i de fall som avses i 8 § 2 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

Föreslagen lydelse

11 §

Ordnande av kompletterande utbildning

Rättstjänstverket ska nationellt och regionalt sörja för ordnandet av kompletterande utbildning för personer som deltar i medlingsverksamhet.

12 §

Ersättning av statens medel

(upphävs)

Rättstjänstverket ska betala ersättningen i förskott till de tjänsteleverantörer som avses i 8 § 1 mom. Fördelningen av medlen baseras på invånarantalet i tjänsteleverantörens verksamhetsområde samt områdets areal och brottsligheten där vid utgången av året före det år som föregått finansåret. Invånarantalet baseras på årsstatistiken från befolkningsdatasystemet, arealen på Lantmäteriverkets årsstatistik över arealen på landområden och sötvattensområden och brottsligheten på Statistikcentralens årsstatistik över brott som är straffbara enligt strafflagen och som har kommit till polisens kännedom. Med *finansår* avses i denna lag det kalenderår som ersättning beviljas för. *Rättstjänstverket* ska genom ett beslut fastställa den slutliga ersättningen till en tjänsteleverantör, och den får vara högst lika stor som de faktiska kostnaderna för att ordna medlingsverksamheten.

Närmare bestämmelser om hur den ersättning som avses i 3 mom. bestäms och om betalningen av ersättning till *Rättstjänstverket* i de fall som avses i 8 § 2 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

Gällande lydelse

12 a §

Redovisning av kostnaderna samt återbetalning och omfördelning av ersättning som betalats av statens medel

Tjänsteleverantören ska årligen lämna en redovisning till Institutet för hälsa och välfärd för det föregående finansårets kostnader för ordnande av medlingsverksamhet och betala tillbaka den oanvända delen av den ersättning som avses i 12 § 3 mom.

Institutet för hälsa och välfärd får dela ut återbetalade anslag till sådana tjänsteleverantörer som har fått för liten ersättning i förhållande till de faktiska kostnaderna. Social- och hälsovårdsministeriet ska underrättas om anslag som har återbetalats och den andel av anslaget som har omfördelats.

Närmare bestämmelser om innehållet i redovisningen av kostnaderna och hur den ska ges, återbetalning och omfördelning av ersättningen och om uppgifter enligt 2 mom. som ska lämnas till social- och hälsovårdsministeriet får utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 b §

Tillämpning av statsunderstödslagen

Som sådan statsunderstödstagare som avses i de bestämmelser som nämns i 1 mom. betraktas i denna lag tjänsteleverantören och som statsbidragsmyndighet betraktas Institutet för hälsa och välfärd.

14 §

Platsen för medling

Kan inte medlingsbyråerna sinsemellan enas om vilken av byråerna enligt 1 mom. som ska behandla initiativet, ska Institutet för hälsa och välfärd bestämma vid vilken medlingsbyrå initiativet ska behandlas.

Föreslagen lydelse

12 a §

Redovisning av kostnaderna samt återbetalning och omfördelning av ersättning som betalats av statens medel

Tjänsteleverantören ska årligen lämna *Rättstjänstverket* en redovisning för det föregående finansårets kostnader för ordnande av medlingsverksamhet och betala tillbaka den oanvända delen av den ersättning som avses i 12 § 3 mom.

Rättstjänstverket får dela ut återbetalade anslag till sådana tjänsteleverantörer som har fått för liten ersättning i förhållande till de faktiska kostnaderna. *Justitieministeriet* ska underrättas om anslag som har återbetalats och den andel av anslaget som har omfördelats.

Närmare bestämmelser om innehållet i redovisningen av kostnaderna och hur den ska ges, återbetalning och omfördelning av ersättningen och om *de* uppgifter som avses i 2 mom. och som ska lämnas till *justitieministeriet* får utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 b §

Tillämpning av statsunderstödslagen

Som sådan statsunderstödstagare som avses i de bestämmelser som nämns i 1 mom. betraktas i denna lag tjänsteleverantören och som statsbidragsmyndighet betraktas *Rättstjänstverket*.

14 §

Platsen för medling

Kan inte medlingsbyråerna sinsemellan enas om vilken av byråerna enligt 1 mom. som ska behandla initiativet, ska *Rättstjänstverket* bestämma vid vilken medlingsbyrå initiativet ska behandlas.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

*Utredning av förutsättningarna för medling
samt beslut om medling*

15 §

*Utredning av förutsättningarna för medling
samt beslut om medling*

Medlingsbyrån har trots sekretessbestämmelserna rätt att av den polis- eller åklagarmyndighet eller andra myndighet som tagit initiativ till medlingen få den information som är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling. Rätten till information gäller även den information om brottsmisstanken som är nödvändig för bedömningen av förutsättningarna för medling.

16 §

*Medlingsbyråns uppgifter i anslutning till
medlingsförfarandet*

När en medlingsbyrå har åtagit sig medlingen i ett ärende ska den

2) med parternas medgivande skaffa de handlingar som behövs för medlingen från polis- eller åklagarmyndigheten, domstolen eller andra instanser,

16 §

*Medlingsbyråns uppgifter i anslutning till
medlingsförfarandet*

När en medlingsbyrå har åtagit sig medlingen i ett ärende ska den

2) *trots sekretessbestämmelserna* med parternas *samtycke* skaffa de handlingar som *är nödvändiga* för medlingen från polis- eller åklagarmyndigheten, domstolen eller andra instanser,

På förutsättningarna för det samtycke som avses i 1 mom. 2 punkten tillämpas artikel 7 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

20 §

Sekretess och tystnadsplikt

20 §

Sekretess och tystnadsplikt

Gällande lydelse

Bestämmelser om offentlighet för handlingar som medlaren eller medlingsbyrån innehar samt om tystnadsplikt för medlingsbyråns personal och andra som deltar i behandlingen av medlingsärenden finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Trots 14 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet fattar medlingsbyrån beslut om utlämnande av uppgifter ur en handling som hänför sig till medling och som en medlare eller medlingsbyrån innehar. I fråga om medlingsbyråns rätt att till Institutet för hälsa och välfärd lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling gäller 29 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Föreslagen lydelse

På tjänsteleverantörer tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) när de utför uppgifter enligt denna lag. Även på den tystnadsplikt som en medlare som inte står i anställningsförhållande till en medlingsbyrå har i fråga om medlingsuppdraget och på sekretessen för de handlingar som en sådan medlare innehar tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Trots 14 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet fattar medlingsbyrån beslut om utlämnande av uppgifter ur en handling som hänför sig till medling och som en medlare eller medlingsbyråns rätt att till Rättstjänstverket lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling tillämpas 29 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Med avvikelse från vad som i 28 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet föreskrivs om den som beviljar Rättstjänstverket tillstånd beviljar Rättstjänstverket tillstånd att ta del av uppgifter ur den riksomfattande informationsresursen för det informationssystem som medlingsbyråerna använder.

21 a §

Ansvar hos tjänsteleverantörers personal och medlare

På medlare och på personer som är anställda hos en tjänsteleverantör tillämpas bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar när de sköter i denna lag avsedda uppgifter som gäller medling. Bestämmelser om skadeståndsskyldighet finns i skadeståndslagen (412/1974).

22 §

Behandling av tvister som gäller avtal om ordnande av medling

22 §

Behandling av tvister som gäller avtal om ordnande av medling

Gällande lydelse

Tvister som gäller i 9 § avsedda avtal om ordnande av medlingsverksamhet behandlas som förvaltningstvistemål i förvaltningsdomstolen i enlighet med förvaltningsprocesslagen (586/1996).

23 §

Sökande av ändring

Ändring i beslut som Institutet för hälsa och välfärd och medlingsbyrån har fattat med stöd av denna lag får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen, om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag.

Ändring i förvaltningsdomstolens beslut får sökas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

25 §

Avgiftsfrihet i fråga om handlingar som anskaffas för medling

Medlingsbyrån har rätt att av polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar avgiftsfritt få de handlingar som behövs för medlingen.

Föreslagen lydelse

Tvister som gäller i 9 § avsedda avtal om ordnande av medlingsverksamhet behandlas som förvaltningstvistemål i förvaltningsdomstolen. *Bestämmelser om förfarandet i förvaltningstvistemål finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).*

23 §

Sökande av ändring

Bestämmelser om sökande av ändring i förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

(upphävs)

25 §

Avgiftsfrihet i fråga om handlingar

Medlingsbyrån har rätt att avgiftsfritt få de handlingar som avses i 15 § 2 mom. och 16 § 1 mom. 2 punkten.

Denna lag träder i kraft den 20 .

De uppgifter inom medling som Institutet för hälsa och välfärd har övergår vid ikraftträdandet av denna lag på Rättstjänstverket. På ställningen för de anställda i arbetsavtalsförhållande vid Institutet för hälsa och välfärd som sköter sådana uppgifter enligt denna lag som övergår på Rättstjänstverket tillämpas 5 a och 5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994). Anställningsförhållandet för de anställda i arbetsavtalsförhållande som överförs från Institutet för hälsa och välfärd till Rättstjänstverket blir ett tjänsteförhållande vid ikraftträdandet av denna lag.

De ärenden inom medling som är anhängiga vid Institutet för hälsa och välfärd,

ingångna avtal och förbindelser inom medling samt de rättigheter och skyldigheter som följer av dem övergår vid ikraftträdandet av denna lag på Rättstjänstverket, om inte något annat följer av innehållet i avtalen eller förbindelserna.

De rättigheter och skyldigheter som Institutet för hälsa och välfärd har i de ärenden som gäller medling upphör vid ikraftträdandet av denna lag. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar dock för alla förpliktelser som föranleds av institutets verksamhet före ikraftträdandet.

Den äganderätt som Institutet för hälsa och välfärd har till det riksomfattande informationssystem som medlingsbyråerna använder och de skyldigheter som hänför sig till det övergår på Rättstjänstverket vid ikraftträdandet av denna lag. Om emellertid tryggandet av kontinuiteten i tjänsten så förutsätter och Rättstjänstverket så kräver, kvarstår äganderätten till informationssystemet och skyldigheten att sörja för nödvändig förvaltning av systemet hos Institutet för hälsa och välfärd mot skälig ersättning efter ikraftträdandet, dock i högst två år.

Ändring i ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag söks enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

På behandlingen av ärenden som är anhängiga vid en domstol vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas vid sökande av ändring de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet. Om en domstol upphäver ett beslut som har fattats före ikraftträdandet av denna lag och återförvisar ärendet att i dess helhet behandlas på nytt, ska ärendet behandlas och avgöras i enlighet med denna lag.

Delegationen för medling vid brott fortsätter till utgången av sin mandatperiod med den sammansättning i vilken statsrådet tillsatt delegationen genom sitt beslut av den 31 juli 2025.

2.

Lag

om ändring av lagen om Rättstjänstverket

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Rättstjänstverket (1133/2023) 1 §, 3 § 1 mom., 4 § 2 mom., 9 § 2 mom. och
14 § 2 mom. samt
fogas till 2 § ett nytt 3 mom., till 3 § ett nytt 3 mom., till 13 § ett nytt 3 mom. och till 15 § ett
nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

1 §

Rättstjänstverket

Rättstjänstverket

Rättstjänstverket ordnar tjänster inom offentlig rättshjälp, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning samt allmän intressebevakning. Verket finns inom justitieministeriets förvaltningsområde och dess verksamhetsområde omfattar hela landet.

Rättstjänstverket ordnar tjänster inom offentlig rättshjälp, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning och allmän intressebevakning samt medlingstjänster vid brott och i tvister. Verket finns inom justitieministeriets förvaltningsområde och dess verksamhetsområde omfattar hela landet.

Vid Rättstjänstverket finns en centralförvaltning samt rättshjälpsbyråer och intressebevakningsbyråer.

Vid Rättstjänstverket finns en centralförvaltning samt rättshjälpsbyråer, intressebevakningsbyråer och ekonomi- och skuldrådgivningsbyråer.

2 §

2 §

Rättstjänstverkets uppgifter

Rättstjänstverkets uppgifter

Bestämmelser om Rättstjänstverkets skyldighet att ordna medlingstjänster finns i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

3 §

3 §

Produktion av tjänster

Produktion av tjänster

Vid Rättstjänstverket produceras rättshjälpsstjänster och tjänster inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning av rättshjälpsbyråerna och allmänna

Rättshjälpsstjänster produceras av rättshjälpsbyråerna, allmänna intressebevakningstjänster av intressebevakningsbyråerna och tjänster

Gällande lydelse

intressebevakningstjänster av intressebevakningsbyråerna. I landskapet Åland produceras de nämnda tjänsterna av Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Rättstjänstverket kan också ordna tjänster genom att skaffa dem av andra tjänsteproducenter i enlighet med 5 kap.

4 §

Ledning

En rättshjälpsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde och en intressebevakningsbyrå av en ledande allmän intressebevakare. Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde.

9 §

Tjänster vid Rättstjänstverket

Vid rättshjälpsbyråerna ska det finnas ett ledande offentligt rättsbiträde samt ett behövligt antal andra offentliga rättsbiträden, ekonomi- och skuldrådgivare och övrig personal. Vid intressebevakningsbyråerna ska det finnas en ledande allmän intressebevakare samt ett behövligt antal andra allmänna intressebevakare och övrig personal. Vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska det finnas ett ledande offentligt rättsbiträde och ett behövligt antal andra anställda.

Föreslagen lydelse

inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning av ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna. I landskapet Åland produceras de nämnda tjänsterna av Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå. Rättstjänstverket kan också ordna tjänster genom att skaffa dem av andra tjänsteproducenter i enlighet med 5 kap.

Bestämmelser om tillhandahållande av medling vid brott och i vissa tvister finns i lagen om medling vid brott och i vissa tvister.

4 §

Ledning

En rättshjälpsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde, en intressebevakningsbyrå av en ledande allmän intressebevakare och en ekonomi- och skuldrådgivningsbyrå av en ledande ekonomi- och skuldrådgivare. Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå leds av ett ledande offentligt rättsbiträde, en ledande allmän intressebevakare eller en ledande ekonomi- och skuldrådgivare enligt vad som bestäms i verkets arbetsordning.

9 §

Tjänster vid Rättstjänstverket

Vid rättshjälpsbyråerna ska det finnas ett ledande offentligt rättsbiträde och ett behövligt antal andra offentliga rättsbiträden. Vid intressebevakningsbyråerna ska det finnas en ledande allmän intressebevakare och ett behövligt antal andra allmänna intressebevakare. Vid ekonomi- och skuldrådgivningsbyråerna ska det finnas en ledande ekonomi- och skuldrådgivare och ett behövligt antal andra ekonomi- och skuldrådgivare. Vid byråerna kan det dessutom finnas andra anställda. Vid Ålands rättshjälps- och intressebevakningsbyrå ska det utöver den tjänsteman som avses i 4 § 2

Gällande lydelse

13 §

Jäv för offentliga rättsbiträden

I fråga om jäv för offentliga rättsbiträden gäller vad som föreskrivs om jäv för advokater.

14 §

Hänvisande av rättshjälpsökanden i specialfall

I andra ärenden än sådana som behandlas i domstol ska sökanden i de situationer som avses i 1 mom. hänvisas till en annan rättshjälpsbyrå, om den närmaste rättshjälpsbyrå finns inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för uträttande av ärenden. I annat fall hänvisas sökanden till ett privat biträde.

15 §

Rättsbiträdenas beslutanderätt

Föreslagen lydelse

mom. finnas ett behövligt antal andra anställda.

13 §

Jäv för offentliga rättsbiträden

I fråga om jäv för offentliga rättsbiträden gäller vad som föreskrivs om jäv för advokater.

Det som i 1 mom. föreskrivs om jäv för offentliga rättsbiträden hindrar inte att personalen vid rättshjälpsbyråerna arbetar i gemensamma lokaler med annan personal vid Rättstjänstverket eller med andra myndigheter. Åtkomsten till information som är sekretessbelagd eller som omfattas av tystnadsplikt ska genom informationstekniska lösningar och andra behövliga åtgärder begränsas så att endast rättshjälpsbyrån har åtkomst till informationen.

14 §

Hänvisande av rättshjälpsökanden i specialfall

I andra ärenden än sådana som behandlas i domstol ska sökanden i de situationer som avses i 1 mom. hänvisas till en annan rättshjälpsbyrå, om rättshjälpsbyrån finns inom ett avstånd som kan anses vara rimligt för uträttande av ärenden eller om klienten har möjlighet att uträtta ärendet med hjälp av distansförbindelser. I annat fall hänvisas sökanden skriftligen till ett privat biträde.

15 §

Rättsbiträdenas beslutanderätt

Ledande offentliga rättsbiträdets beslutanderätt enligt denna paragraf och ett offentligt rättsbiträdes beslutanderätt enligt 1 mom. utövas vid Ålands rättshjälps- och

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*intressebevakningsbyrå av den tjänsteman
som avses i 4 § 2 mom. om det vid byrån inte
finns något offentligt rättsbiträde.*

Denna lag träder i kraft den 20 .